

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

“เรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิด/ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
2. แนวคิด/ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม
3. แนวคิด/ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
4. บทบาท/ หน้าที่ของผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดู
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. ข้อมูลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
7. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิด/ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

เออร์วิน (Ervin, 1976, หน้า 138 อ้างถึงใน จิรนนท์ อังกาสี, 2551) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า คือกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การใช้วิทยาการที่เหมาะสมให้การสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

เออร์วิน (Erwin, 1976, p. 138 อ้างถึงใน กรองกาญจน์ เชิญขวัญศิริกุล, 2550) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายการมีส่วนร่วม จากการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่า มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยที่มนุษย์เริ่มอยู่กัน

ชุมชน ซึ่งเกิดได้หลายลักษณะ หลายรูปแบบ และหลายวัตถุประสงค์ จึงไม่มีนักวิชาการคนใดสามารถให้คำนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมได้อย่างครอบคลุมและถูกต้อง นอกจากนี้ ขอบข่ายเนื้อหาสาระของการมีส่วนร่วมยังไม่กระจ่างชัดเจนเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามคำว่า การมีส่วนร่วม ตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาที่เน้นเฉพาะตามความสนใจของตน ดังนี้

รีเดอร์ (Reeder, 1975 อ้างถึงใน ดร.ธนิต มหาชนิกะ, 2547) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม

ดูล์ลาห์ (Douglass, 1970, p. 90 อ้างถึงใน จิรนนท์ อังกาสี, 2551) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน นักการศึกษาใช้คำนี้อ้างอิงถึงการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรมหรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาส่วนกลุ่มอื่น ๆ ใช้คำนี้ในความหมายของการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1977, p. 6 อ้างถึงใน เทอดศักดิ์ จันเสวี, 2549) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่าการมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชน 4 ประการได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไร 2) มีส่วนในการดำเนินการโครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุน โครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ 3) มีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา และ 4) มีส่วนในการประเมินผลโครงการ

ไนเยรีเย (Nyerere, 1991 อ้างถึงใน จิรนนท์ อังกาสี, 2551) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็น กระบวนการที่มนุษย์สามารถจะกระทำการเปลี่ยนแปลงและควบคุมสภาพแวดล้อมของตน

กูสตาโว (Gustavo, 1992, p. 4 อ้างถึงใน ประพันธ์ เดชสวรรค์, 2552) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นโดยปกติทั่วไปเป็นที่เข้าใจกันว่า หมายถึงการเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบในบางสิ่งบางอย่าง แต่ต่อมาความหมายของการมีส่วนร่วมมีความชัดเจนและลึกซึ้งไปกว่าเพียงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อการมีส่วนร่วมนี้เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการในการเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบของแต่ละบุคคลหรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

หวัง (Whang, 1981, pp. 91 - 92 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงกระบวนการในการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่มเพื่อให้สะท้อนถึง

ความสนใจของตนหรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงานหรือทรัพยากรต่อสถาบันหรือระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา

ยาดาฟ (Yadav, 1980, p. 87 อ้างถึงใน โสภา มัคดลัง, 2551) ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบังคับซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้นต้องมีความรู้สึกต่อไปนี้

- 1) การเข้าร่วมในการตัดสินใจตกลงใจ
- 2) การเข้าร่วมในการดำเนินการของแผนและโครงการพัฒนา
- 3) การเข้าร่วมในการติดตามประเมินผลโครงการและแผนงานของการพัฒนา
- 4) การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

โอคเลย์ (Oakley, 1991, pp. 8 - 9 อ้างถึงใน วัลภา พรหมฤทธิ์, 2550) เห็นว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 3 ลักษณะต่อไปนี้ คือ 1) เป็นการให้การช่วยเหลือ 2) เป็นการให้อำนาจและ 3) เป็นงานขององค์กร โดยย้ำความสำคัญของการให้อำนาจว่า หมายถึงการมีส่วนร่วมการให้อำนาจเป็นการเพิ่มหรือพัฒนาทักษะ จิตความสามารถในการบริหาร การมีส่วนร่วมจึงมีความสัมพันธ์กับการให้อำนาจองค์กร เป็นปัจจัยพื้นฐานของการให้อำนาจ และมักจะเป็นรากฐานสำคัญของการให้ความช่วยเหลือด้วย ดังนั้นการช่วยเหลือการให้อำนาจและงานขององค์กร จึงมีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

เออร์วิน (Ervin, 1976, p. 138 อ้างถึงใน วัลภา พรหมฤทธิ์, 2550) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญ ของประชาชนแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การใช้วิทยาการที่เหมาะสมให้การสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

องค์การยูนิเซฟ (UNISEF, 1982 อ้างถึงใน กรองกาญจน์ เชิดชัยวิชิตกุล, 2550) ให้ความหมายเชิงปฏิบัติของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมีอิสระในตนเอง และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยโครงการนั้นจะประสบความสำเร็จเมื่อชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการและใช้ประโยชน์จากโครงการนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเมื่อบุคคลภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องได้ถอนตัวออกไปแล้ว โครงการนั้น ๆ ก็ยังคงดำรงอยู่ต่อไป

สหประชาชาติ (United Nation, 1981, p. 5 อ้างถึงใน เทอดศักดิ์ จันเสวี, 2549) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่าหมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ และเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมทั้งมีส่วนได้รับประโยชน์จากผลของการพัฒนาอย่าง

เท่าเทียมกัน

พงศ์พันธ์ แก้วหาญ (2550, หน้า 40) การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมของบุคคลต่าง ๆ ในการตัดสินใจ การดำเนินการ ร่วมคิด ร่วมฟัง ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสำรวจปัญหา ร่วมลงทุน ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ ป้องกันและแก้ไขปัญหา และร่วมประเมิณผล ในกิจการใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อพัฒนาความสามารถของตนเองและเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ตามวัตถุประสงค์ที่กลุ่มบุคคลได้ร่วมกันกำหนดไว้

ถาวร พวงมณี (2547) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่บุคคลได้เข้ามาร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมเสียสละเวลาแรงงาน วัสดุ อุปกรณ์และอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจและอารมณ์ของบุคคล ดังนั้นการมีส่วนร่วมควรทำด้วยความสมัครใจ และตั้งอยู่บนพื้นฐานความเสมอภาคซึ่งการให้สมาชิก เข้ามามีส่วนในการปฏิบัติอย่างแท้จริงจะทำให้บุคคล ชุมชน เกิดความรู้สึกว่าตนเองได้ลงทุน มีความผูกพันและอุทิศพลังทุกอย่างเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ

วัลภา พรหมฤทธิ์ (2550, หน้า 23) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการหรือวิธีการต่างๆที่เปิดโอกาส ส่งเสริม สนับสนุน ให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมชื่นชมในผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือหลาย ๆ กิจกรรม โดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่ ซึ่งการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพก็เป็นโครงการที่ต้องอาศัยประชาชนพ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความถาวรยั่งยืนเช่นเดียวกัน

กิตติ กรทอง (2552) การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องด้านจิตใจ และอารมณ์ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้คิดริเริ่มตัดสินใจ ปฏิบัติ รับผิดชอบ แก้ปัญหา การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การพัฒนาความสามารถควบคุมทรัพยากร การร่วมกิจกรรมตามหลักประชาธิปไตยตลอดจนการให้อำนาจการเข้าไปมีหน้าที่รับผิดชอบ

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรได้ร่วมกันคิด แก้ไขปัญหา ร่วมดำเนินการและทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน และร่วมติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือทำให้บุคคลได้ประโยชน์จากการกระทำสิ่งเหล่านั้น ซึ่งในที่นี้คือการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2. ประเภทของการมีส่วนร่วม

ประเภทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น เอปสไอนด์

(Epstein, 1995, pp. 701 - 705 อ้างถึงใน ประพันธ์ เศษสวัสดิ์, 2552) ได้เสนอ “โครงสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน 6 แบบ” ประกอบด้วย ดังต่อไปนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูในฐานะผู้ปกครอง คือความรับผิดชอบพื้นฐานของครอบครัว ได้แก่การจัดเตรียมที่อยู่อาศัย สุขภาพ โภชนาการเครื่องนุ่งห่ม ความปลอดภัย ทักษะของผู้ปกครอง ต่อเด็กทุกระดับอายุ สภาพบ้านที่สนับสนุนเด็กในฐานะนักเรียนทุกระดับชั้น ข้อมูลข่าวสารและ กิจกรรมเพื่อช่วยโรงเรียนให้เข้าใจเด็กและครอบครัว

2. การติดต่อสื่อสาร คือ ความรับผิดชอบพื้นฐานของโรงเรียน ได้แก่ การสื่อสารจากโรงเรียนสู่บ้าน และการสื่อสารจากบ้านสู่โรงเรียน

3. การอาสาสมัคร คือการมีส่วนร่วมที่โรงเรียนและเพื่อโรงเรียน ได้แก่

(1) การอาสาสมัครในโรงเรียนหรือชั้นเรียน เช่น ช่วยผู้บริหาร โรงเรียน ครู นักเรียน หรือผู้ปกครองในด้านต่าง ๆ

(2) การอาสาสมัครเพื่อโรงเรียนหรือชั้นเรียน เช่น ช่วยโครงการของโรงเรียนและความก้าวหน้าของเด็กในทุกที่ทุกเวลา

(3) การเป็นผู้ร่วมในทุกการแสดง กีฬา เหตุการณ์ การมอบรางวัล การเฉลิมฉลอง และอื่น ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น

4. การเรียนรู้ที่บ้านคือการจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านให้เหมาะสมหรือส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก

5. การตัดสินใจ คือการมีส่วนร่วมหรือการเป็นผู้นำในองค์กรต่าง ๆ เช่น สมาคม ผู้ปกครองและครู องค์กรผู้ปกครองและครู หรือสภาที่ปรึกษาคณะกรรมการ หรือกลุ่มที่ปรึกษาโรงเรียนอิสระต่าง ๆ โดยการเป็นสมาชิก ผู้มีส่วนร่วม ผู้นำ หรือตัวแทน เป็นต้น

6. การร่วมมือกับชุมชน คือการเชื่อมโยงชุมชนให้มาช่วยเหลือโรงเรียน นักเรียน และครอบครัว หรือ การเชื่อมโยงโรงเรียนให้ไปช่วยชุมชน

แนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โรงเรียนไม่อาจดำเนินการได้โดยปราศจากพ่อแม่ผู้ปกครอง โรงเรียนที่ย่อมไม่สามารถละเลยพ่อแม่ผู้ปกครองได้เช่นกัน นักวิชาการหลายท่านจึงได้เสนอแนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน อาทิ เช่น

อัปเบน และ ฮิวส์ (Ubben & Hughes, 1992, p. 298 อ้างถึงใน วัลภา พรหมฤทธิ์, 2550) ได้เสนอแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้

1. ครูและบุคลากรในโรงเรียนต้องทำงานใกล้ชิดกับพ่อแม่ผู้ปกครองและควรเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะ 2 ทาง

2. สัมพันธภาพที่เหมาะสมจะต้องคำนึงถึงคน 4 กลุ่ม คือ พ่อแม่ผู้ปกครอง ครู ชุมชนและนักเรียน ครูควรหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดวิกฤตหรือความขัดแย้งโดยไม่จำเป็น

3. ครูต้องสนใจนักเรียน เพราะนักเรียนจะกลายเป็นสื่อสาระสำคัญ นำเรื่องราวของโรงเรียนไปบอกพ่อแม่ผู้ปกครอง

4. การสร้างสัมพันธภาพกับพ่อแม่ผู้ปกครอง ควรให้เกิดความสม่ำเสมอในระดับนโยบายและให้เกิดการปฏิบัติที่ดีและเป็นจริง

5. นักวิชาการหรือนักการศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ควรผูกขาดหรือแทรกแซงความคิดและควรเคารพ “หุ้นส่วน” ทุกฝ่าย

6. การสร้างความสัมพันธ์ ควรพัฒนาจากระดับส่วนตัวไปสู่ระดับกลุ่มและสาธารณะให้กว้างขวางขึ้น

7. การจัดกิจกรรมใด ๆ ควรวางกฎที่ยึดหยุ่นต่อการระดมความร่วมมือของบ้านและชุมชน เน้นการกระจายทรัพยากรของชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษา

ประเทศไทยก็มีผู้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544, หน้า 12) เสนอว่า ครอบครัวจะเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้หลายทาง เช่น การมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการการร่วมจัดการศึกษา การสนับสนุนการจัดการศึกษา การกำกับดูแลเป็นต้น ทำให้เกิดการจัดการการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และตัวผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

ชมแข พงษ์เจริญ (2542, หน้า 83 - 84 อ้างถึงใน จิรนนท์ อังกาสี, 2551) ได้เสนอแนะแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนดังนี้

1. โรงเรียนควรเชิญผู้ปกครองนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของทางโรงเรียนให้มากขึ้น โดยการประชุมสัมมนาหรือจัดงานชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ปกครองได้ทราบข้อมูลข่าวสารและความเคลื่อนไหวของโรงเรียน ทำให้เกิดความร่วมมือขึ้น

2. โรงเรียนควรประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองได้รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของทางโรงเรียนอย่างทั่วถึง มีวิธีการอย่างหลากหลาย เพื่อให้ผู้ปกครองจะได้สนใจและเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

3. โรงเรียนและผู้ปกครองควรมีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 - 2 ครั้ง และทางโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเข้าเยี่ยมชมและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางโรงเรียนให้มากที่สุด

4. โรงเรียนควรจัดทำเอกสารคู่มือสำหรับผู้ปกครองขึ้น เพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองได้ทราบรายละเอียด ข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงเรียน จะช่วยให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสรับรู้และเห็นความสำคัญ

ซึ่งจะช่วยให้ทางโรงเรียนได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการเอาใจใส่ดูแลให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

จากการที่ได้ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน เช่น โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff) อาร์นสไตน์ (Arnstein) แวน ดุสเซลดอร์ฟ (Dusseldorp) และนักวิชาการไทย คือ บัญชร แก้วส่อง, วรรณิกา ชมดี และดิเรก ฤกษ์ห่วย สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม โดยอาจพิจารณาได้ในมิติที่ต่างกัน 11 มิติ คือ 1) จำแนกตามกิจกรรมในการมีส่วนร่วม 2) จำแนกตามประเภทของกิจกรรมหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 3) จำแนกตามระดับความสมัครใจ 4) จำแนกตามวิธีการของการมีส่วนร่วม 5) จำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม 6) จำแนกตามระดับความถี่ของการมีส่วนร่วม 7) จำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม 8) จำแนกตามพิสัยของกิจกรรม 9) จำแนกตามระดับขององค์การ 10) จำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม 11) จำแนกตามลักษณะของการวางแผน

ประเภทของการมีส่วนร่วมที่สรุปออกมาเป็น 11 กลุ่มใหญ่ ๆ มีสาระสำคัญดังนี้

(1) การจำแนกตามกิจกรรมในการมีส่วนร่วมเป็นการจำแนกที่พิจารณาจากกิจกรรมของโครงการนั้น ๆ ว่ามีกิจกรรมอะไรบ้างที่ครูเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของงานหรือโครงการ แต่โดยทั่วไปแล้วการพิจารณาการมีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้

- 1.1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ
- 1.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ
- 1.3 การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนโครงการ

(2) การจำแนกตามประเภทของกิจกรรมหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

- 2.1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มงานหรือโครงการ
- 2.2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน
- 2.3 การมีส่วนร่วมในขั้นการประเมินผลโครงการ

(3) การจำแนกตามระดับความสมัครใจในการเข้าร่วมแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ

- 3.1 การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ
- 3.2 การมีส่วนร่วมโดยการถูกชักนำ
- 3.3 การมีส่วนร่วมโดยการบังคับหรือการเกณฑ์จากผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่า

(4) จำแนกตามวิธีการของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

- 4.1 การมีส่วนร่วมโดยตรง

4.2 การมีส่วนร่วมโดยอ้อม

(5) จำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 3 ระดับดังนี้

5.1 ระดับของการมีส่วนร่วมเทียม

5.2 ระดับของการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน

5.3 ระดับของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

(6) จำแนกตามระดับความถี่ของการมีส่วนร่วมเป็นการพิจารณาจากจำนวนของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมและหรือจำนวนครั้งของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

(7) จำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

7.1 การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน

7.2 การมีส่วนร่วมที่ไม่มีประสิทธิผล หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงบางส่วน

(8) จำแนกตามพิสัยของกิจกรรม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

8.1 การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

8.2 การมีส่วนร่วมเป็นช่วง ๆ

(9) จำแนกตามระดับขององค์การ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

9.1 การมีส่วนร่วมในระดับล่างขององค์การ

9.2 การมีส่วนร่วมในระดับกลางขององค์การ

9.3 การมีส่วนร่วมในระดับสูงขององค์การ

(10) จำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ

10.1 ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น

10.2 ผู้นำท้องถิ่น

10.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐ

10.4 คนต่างชาติ

(11) จำแนกตามลักษณะของการวางแผน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

11.1 การวางแผนจากบนลงล่าง

11.2 การวางแผนจากล่างขึ้นบน

3. ระดับการมีส่วนร่วม

อาร์นสไตน์ (Arnstein, 1969, p. 216 อ้างถึงใน โสภา มัดลิ่ง, 2551) ได้ใช้อำนาจการตัดสินใจเป็นเกณฑ์ในการบอกระดับการมีส่วนร่วมโดยสรุปเป็นขั้นบันได 8 ขั้นและใน 8 ขั้น

จัดเป็น 3 ประเภทดังนี้

- (1) การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม
- (2) การมีส่วนร่วมพอเป็นพิธี
- (3) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

บันได 8 ขั้น แต่ละขั้นมีรายละเอียดดังนี้

บันไดขั้นที่ 1 ขั้นจัดฉากเป็นการแสดงบทบาทในกิจกรรมหนึ่งๆ เพื่อให้คนรู้จัก

บันไดขั้นที่ 2 ขั้นบำบัดรักษาเป็นพฤติกรรมที่ผู้นำมุ่งหวังที่จะให้ทุกคนเชื่อฟัง

บันไดขั้นที่ 3 ขั้นแจ้งข่าวสารผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามซักถามได้เพียงเล็กน้อย

บันไดขั้นที่ 4 ขั้นให้คำปรึกษาผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็น

บันไดขั้นที่ 5 ขั้นปลอบใจเป็นลักษณะที่ผู้นำทำที่ท่าว่าเห็นด้วยกับผู้ตาม

บันไดขั้นที่ 6 ขั้นเป็นหุ้นส่วนเป็นการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันตัดสินใจ

บันไดขั้นที่ 7 ขั้นมอบอำนาจ ผู้บริหารมอบอำนาจให้ผู้ปฏิบัติงานมีอำนาจแทนตน

บันไดขั้นที่ 8 ขั้นควบคุมโดยประชาชนเป็นลักษณะที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามเข้ามามี

ส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหารอย่างแท้จริง

บันไดขั้นที่ 1 - 2 เรียกว่าขั้นการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม

บันไดขั้นที่ 3 - 5 เรียกว่าการมีส่วนร่วมพอเป็นพิธี คือมีส่วนร่วมในบางเรื่องเท่านั้น

บันไดขั้นที่ 6 - 8 เรียกว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เป็นระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมมาก

ที่สุด

คอมป์เบล และ แรมเซเยอร์ (Compblee & Ramseyer, อ้างถึงใน กิตติโชค ห้อยยี่ภู่, 2534, หน้า 17) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในโรงเรียนสามารถจัดระดับได้ดังนี้

1. ระดับไม่มีส่วนร่วมเลย คือ การที่โรงเรียนและชุมชนไม่มีการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเลย ต่างฝ่ายอยู่โรงเรียน ไม่ให้โอกาสแก่ประชาชนที่จะมีส่วนร่วม ประชาชนก็ไม่สนใจ ไม่รับรู้ ไม่ร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

2. ระดับที่มีส่วนร่วมน้อย คือ การที่โรงเรียนติดต่อกับประชาชนในชุมชนเป็นบางครั้ง ลักษณะของการมีส่วนร่วมเป็นการรับฟังสิ่งที่โรงเรียนได้แจ้งให้ทราบ

3. ระดับที่มีส่วนร่วมปานกลาง คือ การที่ประชาชนได้รับทราบเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน เพิ่มมากขึ้นและมีคำถามจากประชาชนมาสู่โรงเรียนมาบ้างเป็นครั้งคราว แต่ส่วนใหญ่เป็นการรับฟังจากโรงเรียนเป็นฝ่ายเดียว

4. ระดับการมีส่วนร่วมมาก คือ การที่โรงเรียนและชุมชนเริ่มมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันมากขึ้น เป็นการติดต่อทั้งสองฝ่าย มีการคิดหาเหตุผล แก้ไขปัญหาร่วมกัน โรงเรียนรับฟัง

ความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

5. ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การที่โรงเรียนและชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน การคิดหาเหตุผล การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาร่วมกันทั้งสองฝ่ายระหว่างโรงเรียนกับชุมชนสำหรับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (อकिन ระพีพัฒน์, 2531, หน้า 49 - 50 อ้างถึงใน จิรนนท์ อังกาสี, 2551) ได้เสนอไว้ว่า สามารถแบ่งได้เป็น 5 ระดับด้วยกัน คือ

1. ประชาชนมีส่วนร่วมของประชาชนในการค้นหาปัญหา พิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

3. ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการแก้ปัญหา

4. ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

5. ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

อานนท์ เหล่าดา (2533, หน้า 37 อ้างถึงใน ถาวร พวงมณี, 2547) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ระดับ ประกอบด้วย

1. ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมสูง คือประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มปัญหาตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไขปัญหา ปฏิบัติกิจกรรมและประเมินผลกิจกรรมที่ทำ

2. ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง คือ ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมเพียงบางส่วนของกิจกรรม เช่น ได้รับการบอกเล่าหรือปรึกษาในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นของกิจกรรม

3. ประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมน้อย หรือ ไม่มีส่วนร่วมเลย คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐจัดกระทำขึ้นประชาชนไม่มีส่วนร่วมเลย ประชาชนเป็นผู้รับฟัง รอรับคำสั่ง และรับบริการเท่านั้น

นอกจากนี้ สวัสดิ์ ขสบุญเรือง (2541, หน้า 38 อ้างถึงใน เจตน์สุดา ทศานนท์, 2546) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในสังคมไทย: แนวคิด ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในอนาคต ผลการวิจัยพบว่าการจัดการศึกษาในอนาคตต้องตั้งอยู่บนหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนสามารถมีส่วนกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยรัฐต้องลดบทบาทการควบคุมลงมาเป็น การสนับสนุน ประชาชนเองต้องตระหนักถึงศักยภาพของตนและผลักดันตัวเองให้เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องของการจัดการศึกษาเรื่องอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและชุมชนของตนให้มากยิ่งขึ้น

มัย สุขเยี่ยม (2535, หน้า 25 อ้างถึงใน ถาวร พวงมณี, 2547) กล่าวว่า ระดับการมี

ส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนพัฒนาการศึกษาแบบเป็น 5 ระดับ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มากและมากที่สุด

4. รูปแบบการมีส่วนร่วม

สหประชาชาติ (United Nation, 1981 อ้างถึงใน เอื้อมพร พูนขวัญ, 2543, หน้า 13 ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบ คือ

1) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) เป็นโดยการอาสาสมัครหรือรวมตัวกันเองขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

2) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบหรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

3) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coercived) เป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือโดยการบังคับโดยตรง เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลในทันที แต่จะไม่ได้ผลในระยะยาวและมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

รูปแบบการมีส่วนร่วมมีหลายรูปแบบ ซึ่งผลให้มีความหลากหลายของการนำรูปแบบไปปฏิบัติ ซึ่งขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคล สถานการณ์ ความพร้อมและแนวคิดของผู้ปฏิบัติดังเช่น

วรวิทย์ อรรถโกวิทศาสตร์ (2542, หน้า 25 - 26 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้สรุปรูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมจากเอกสารได้ว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ไว้ 4 ประการคือ การศึกษาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล ซึ่งสามารถแสดงในรูปการเป็นสมาชิก การเป็นผู้เข้าร่วมประชุม การเป็นผู้ให้เงินช่วยเหลือ การบริจาคสิ่งของ การเป็นกรรมการ เป็นต้น

รักชนก โสภพิศ (2542, หน้า 56 - 61 อ้างถึงใน ถาวร พวงมณี, 2547) ได้รวบรวมรูปแบบการมีส่วนร่วมจากงานวิจัยต่าง ๆ เช่น จากเมตต์ เมตต์การุณจิต (2539, หน้า 20 - 21) ได้กล่าวว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาของโรงเรียน มี 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในรูปคณะกรรมการ
2. การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม ในรูปของสมาคมผู้ปกครอง นักเรียนสมาคมศิษย์

เก่า ฯลฯ

แก้วตา คณะวรรณ (2524, หน้า 174 อ้างถึงใน ดร.ชนิ มหาชนิกะ, 2547) ได้กล่าวว่า ผู้ปกครองในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคมยังมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องช่วยร่วมพัฒนาสังคม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนหลักสูตรนั้น ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ

1. แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของการศึกษา
2. รายงานผลความเจริญก้าวหน้าของบุตรหลานให้โรงเรียนทราบ เพื่อเป็นการให้ข้อมูลโรงเรียนประเมินผลหลักสูตร
3. แสดงความคิดเห็นในกรณีที่มีการขัดแย้งกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
4. แสดงความคิดเห็นร่วมในการกำหนดนโยบายของโรงเรียน ในด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาที่โรงเรียน

เฉลิมชัย วาสะสิริ (2533, หน้า 13 อ้างถึงใน อวาร์ พวงมณี, 2547) ได้ให้ทรงเสนอว่า การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่โรงเรียนนั้นยังทำกันค่อนข้างผิวเผิน สิ่งที่เห็นได้ชัดคือการรายงานพฤติกรรมของเด็กในสมุดรายงานที่ผู้ปกครองได้รับ ซึ่งรายงานนั้นจะเป็นลักษณะกว้าง ซึ่งไม่แน่ชัดว่าพฤติกรรมนั้นมีผลต่อการเรียนของนักเรียนหรือไม่ และในเวลาเดียวกันผู้ปกครองก็ไม่บอกรายละเอียดมากนัก ผู้ปกครองสามารถช่วยเด็กได้ทางด้านวิชาการ ซึ่งเป็นการช่วยโรงเรียนทางอ้อม

มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ (2540, หน้า 51 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้านในการสอนดนตรีพื้นบ้าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมใน 3 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมโดยการวางแผน
2. การมีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติงาน
3. การมีส่วนร่วมโดยการประเมินผล

รักษนก โสภพิศ (2542 อ้างถึงใน อวาร์ พวงมณี, 2547) ได้สรุป การมีส่วนร่วมแบ่งออกได้ 4 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน นอกจากนี้แล้ว การมีส่วนร่วมยังแบ่งออกเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงและการมีส่วนร่วมโดยทางอ้อมอีกด้วย

ศิรินทร์รัตน์ ทองปาน (2544, หน้า 11 - 14 อ้างถึงใน โสภภา มัดลิ่ง, 2551) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้จากนักวิชาการต่างๆ ดังนี้

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจจำแนกได้ 3 ประการ ดังนี้

(สมบุญ นันทวงศ์, 2542 หน้า 21 - 22 อ้างถึงใน เทอดศักดิ์ จันเสวี, 2549)

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรผู้จัดตั้งของประชาชน (Inclusive Organization)
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยอ้อม (Open Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Non - Representative Organization)

3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non - Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540, หน้า 19 อ้างถึงใน ถาวร พวงมณี, 2547) เห็นว่าควรจำแนกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานกำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะ ๆ หรือประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรายยอดของโครงการทั้งหมดในการจัดการศึกษานั้น จะมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนและประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงมีความสำคัญและมีความจำเป็น ภิญโญ สาร (2526, หน้า 315 อ้างถึงใน ถาวร พวงมณี, 2547) ได้ระบุไว้ว่าในฐานะที่โรงเรียนเป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคมและอยู่ในสังคมของประชาธิปไตยโรงเรียนควรเป็นของประชาชน จัดการเรียนการสอนโดยการเรียนรู้เห็น และความร่วมมือของประชาชนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องช่วยกัน ในการเป็นผู้นำกระทำการพัฒนาตนเอง มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้กระทำการพัฒนาจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยตรง ดังนั้น ควรยึดหลักสำคัญให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหของตนเอง วิเคราะห์ตนเองและเมื่อประชาชนมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงแล้ว กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน จะเป็นปัจจัยที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาซึ่งจะต้องมีการพิจารณาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3

ประการ คือ ความสนใจและความกังวลร่วมกัน ความเดือดร้อนและความไม่พอใจร่วมกันและ การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา

ศิรินทร์ ทองปาน (2544 อ้างถึงใน โสกา มัดลิ่ง, 2551) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการคือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมนี้ อาจจะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน องค์กร อาสาสมัคร รวมทั้งกรรมการกลุ่มก็ได้

อุดม เหลืองสด (2545, หน้า 19 - 20 อ้างถึงใน พงศ์พันธ์ แก้วหาญ, 2550) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม จากการรวบรวมรายละเอียดของนักวิชาการต่าง ๆ ดังนี้

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1977, pp. 7 - 10 อ้างถึงใน พงศ์พันธ์ แก้วหาญ, 2550) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประการแรกที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน โครงการนั้นจะได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายและประโยชน์ในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ จะรวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษได้ทั้งต่อบุคคลและสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

วิจิต นันทสุวรรณ และจันทน์ แรกพินิจ (2541, หน้า 46 - 47 อ้างถึงใน วัลภา พรหมฤทธิ์, 2550) ได้กล่าวว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การร่วมคิด

ขั้นที่ 2 การร่วมวางแผน

ขั้นที่ 3 การร่วมปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 การร่วมประเมินผล

ขั้นที่ 5 การร่วมรับประโยชน์

ดังนั้น อุดม เหลืองสด (2545 อ้างถึงใน พงศพันธ์ แก้วหาวงษ์, 2550) ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วม มีขั้นตอนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจ หมายถึง การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ แล้วร่วมตัดสินใจทั้งในช่วงเริ่มต้น ช่วงวางแผน และช่วงปฏิบัติตามแผน
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน หมายถึงการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ หมายถึงการทำประโยชน์ให้กับงานทั้งช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือโดยการบริหารประสานงาน และขอความช่วยเหลือ
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การประเมินว่าการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งการประเมินผลความก้าวหน้าและประเมินผลสรุปยอดโดยสังเกตจากความชอบ และความคาดหวังซึ่งมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคลได้
5. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ หมายถึง การรับผลประโยชน์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มทั้งทางบวกและทางลบจากความเห็นดังกล่าวสามารถสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษา โดยมีขั้นตอนการมีส่วนร่วม 3 ขั้นตอนจาก วรวิทย์ อรรถโกวิทชาติ, รักชนก โสภพิศ, ศรินทร์รัตน์ ทองปาน และอุดม เหลืองสด ได้แก่

1. ร่วมคิด ตัดสินใจ หมายถึง ร่วมมองเห็นปัญหา ร่วมคิดแก้ไข ร่วมคิดพัฒนา ร่วมออกความคิดเห็น ร่วมกำหนดจุดประสงค์ กำหนดเป้าหมาย วางแผนพัฒนาหาแนวทางเพื่อดำเนินการต่อไป
2. ร่วมในการดำเนินงาน หมายถึง ร่วมกันปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยการช่วยเหลือ ร่วมมือ และประสานงาน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จ
3. ร่วมในการประเมินผล หมายถึง ร่วมคิดวิเคราะห์ถึงการดำเนินงานว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ การปฏิบัติงานของผู้ที่มีส่วนร่วมมีมากน้อยเพียงใด และผลการปฏิบัติประสบผลสำเร็จหรือมีอุปสรรคหรือไม่ เกิดประโยชน์แก่นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนอย่างไร เพื่อพัฒนาและแก้ไขในครั้งต่อไป

हरषा नललषेयर (2535, หน้า 236 - 237 อ้างถึงใน โสภา มัดล้ง, 2551) ได้กล่าวถึงผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาต่อลูกของพ่อแม่ ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นแก่เด็กไว้เป็นจำนวนมาก ดังจะได้ยกมาเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

ดัสเซลดอร์ฟ (Dusseldorp, 1981 อ้างถึงใน จิรนนท์ อังกาสี, 2551) ที่ได้รวบรวมประเภทการมีส่วนร่วมของนักวิชาการต่าง ๆ โดยใช้ลักษณะ 9 ประการ มาจำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 9 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. การจำแนกตามระดับความสมัครใจ ได้แก่ การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ การมีส่วนร่วมโดยการถูกชักชวน การมีส่วนร่วมโดยการใช้ระบบสิ่งล่อ การมีส่วนร่วมโดยการถูกบังคับ
 2. วิธีของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางตรง - การมีส่วนร่วมทางอ้อม
พิจารณาจากองค์การว่าเป็นองค์การรูปนัย - อรูปนัย
 3. ความเข้มของการมีส่วนร่วม เช่น ระดับการตัดสินใจ ระดับการร่วมมือ ระดับการใช้ประโยชน์
 4. ความถี่ของการมีส่วนร่วม อาจวัดจากจำนวนครั้ง จำนวนของผู้เข้ามามีส่วนร่วม
 5. ระดับของประสิทธิผล เช่น ผู้มีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจนทุกข้อหรือเกือบทุกข้อถือว่าการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล
 6. พิสัยของกิจกรรม ในช่วงที่มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมนั้นผู้มีส่วนร่วมเข้าร่วมเป็นช่วง ๆ หรือว่าเข้าร่วมอย่างต่อเนื่องตลอดกิจกรรมการมีส่วนร่วม การใช้พิสัยในการวัดการมีส่วนร่วมนี้จะช่วยให้ได้ภาพที่ถูกต้องเป็นจริงกว่าการวัดเพียงปริมาณความถี่ที่บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเดียว
 7. ระดับขององค์การ ได้แก่ การมีส่วนร่วมระดับล่าง การมีส่วนร่วมระดับกลาง การมีส่วนร่วมระดับสูงสุดขององค์การ มักเป็นการมีส่วนร่วมระดับทางไกล
 8. ผู้เข้าร่วม พิจารณาถึงคุณลักษณะส่วนตัวต่าง ๆ เช่น เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว การศึกษา ระดับชนชั้นทางสังคม ระดับรายได้ ฯลฯ
 9. ลักษณะของการวางแผน เช่น วางแผนแบบบนลงล่าง วางแผนแบบล่างขึ้นบน
- เอปสไตน์ (Epstein, 1995, อ้างถึงใน เทอดศักดิ์ จันเสวี, 2549) นักวิชาการด้านการศึกษาของมหาวิทยาลัยจอห์น ฮอปกินส์ ในสหรัฐอเมริกาชี้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของเด็กในโรงเรียนนั้นสามารถทำได้ 2 รูปแบบ แบบแรกคือ การเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมในห้องเรียนและโรงเรียน แบบที่สองคือ การเข้ามามีส่วนในการบริหารและกำหนดแนวทางของโรงเรียนซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียน ของผู้ปกครอง สามารถทำได้ เป็นต้นว่า
 - 1.1 ให้ผู้ปกครองเป็นฐานะแขกของโรงเรียนหรือผู้สังเกตการณ์
 - 1.2 สนับสนุนผู้ปกครองเข้ามาเยี่ยมเยือน หรือเข้าสังเกตการณ์ในห้องเรียน
 - 1.3 จัดตั้งศูนย์ทรัพยากรผู้ปกครองประจำโรงเรียน เป็นแหล่งพบปะ เป็นสถานที่รวมอุปกรณ์ที่ผู้ปกครองนำมาให้โรงเรียนใช้ประโยชน์และเป็นแหล่งข่าวในชุมชน

1.4 ดำเนินการให้มีประชุมปฏิบัติการที่เกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพของบุตรหลาน

1.5 จัดฝึกอบรมแก่ผู้ปกครองที่เป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยครูในชั้นเรียน และกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน เช่น พัฒนาโครงการผู้ปกครองอาสาสมัครขึ้นในโรงเรียน ทำการสรรหาและจัดการฝึกอบรม รวมทั้งสนับสนุนผู้ปกครองให้แบ่งปันทักษะและความชำนาญแก่โรงเรียน

2. การเข้ามามีส่วนร่วมในด้านบริหารจัดการของผู้ปกครอง สามารถทำได้ เช่น

2.1 ให้ผู้ปกครองเข้าร่วมมีบทบาทในสภาผู้ปกครอง สมาคมผู้ปกครองและครูหรือคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ของโรงเรียน ทำหน้าที่สอดส่องดูแล ร่วมตัดสินใจ และวางแผนการพัฒนาโรงเรียน สามารถร่วมกำหนดนโยบายการศึกษา ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อบุตรหลานของตน ผู้ปกครองจะเกิดความรู้สึกรับผิดชอบในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของบุตรหลานพวกเขา

2.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมหลากหลายให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและวางแผนทางของโรงเรียน กำหนดเป้าหมายและภารกิจของโรงเรียน ผู้ปกครองและคนในชุมชน จัดตั้งสภาผู้ปกครองและครูขึ้นมีหน้าที่ให้การช่วยเหลือและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในโรงเรียน รวมทั้งตรวจสอบการดำเนินงานตามนโยบายของโรงเรียน ความก้าวหน้าของนักเรียนและประเมินหลักสูตรการเรียนรู้เป็นระยะ

แนวคิด/ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

นักวิชาการ ประชาชน และองค์กรต่าง ๆ มีความเห็นตรงกันว่าจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันไม่อาจสนองต่อการพัฒนาบุคลากรเพื่อพัฒนาสังคม และประเทศชาติให้สอดคล้องและก้าวหน้าได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญได้กำหนดหลักการ และทิศทางเพื่อการปฏิรูปการศึกษา และปฏิรูปการบริหารการศึกษา รวมทั้งการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ครู และตัวแทนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงาน หรือองค์กรนั้น ๆ

กมล ภูประเสริฐ (2544, หน้า 6 อ้างถึงใน ประพันธ์ เดชสวรรค์, 2552) ได้กล่าวแนวคิดการปฏิบัติงานร่วมกันว่านอกจากส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ทำงานแล้ว การมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติการในการทำงานบางครั้งครูต้องทำหน้าที่ทั้ง 2 บทบาท จึงเป็นแนวคิดที่ผู้บริหารงานที่ต้องการให้เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วม และเป็นที่ยอมรับว่า ความสำเร็จของการบริหารงานต้องอาศัยความรู้ความสามารถของครูนั่นเอง

คันสนี นิพนธ์ (2542, หน้า 40 อ้างถึงใน กรองกาญจน์ เชิดชัยวิชิตกุล, 2550) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การร่วมกิจกรรมตั้งแต่การระบุปัญหาความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ
2. การมีส่วนร่วมดำเนินงาน หมายถึง การร่วมกิจกรรมในการปฏิบัติงาน การจัดระบบการทำงาน การระดมความช่วยเหลือ การติดต่อประสานงาน การตรวจสอบการทำงาน
3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ หมายถึง การได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมิน หมายถึง การใช้กิจกรรมร่วมประชุมประจำปี การเสนอผลปฏิบัติงาน ตลอดจนเสนอแนวคิด ข้อเสนอปรับปรุงเพื่อนำไปแก้ไขและพัฒนา

เพพเมน (Pateman, 1976 อ้างถึงใน พงศ์พันธ์ แก้วหาวงศ์, 2550) ที่แบ่งการมีส่วนร่วมไว้ 2 กลุ่ม คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้นำ จะเน้นความเป็นผู้แทนของผู้บริหารและถือว่าการให้มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนเป็นเครื่องหมายของการประกันคุณภาพการบริหารงานที่ดี ทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างของสถาบันเพื่อให้บุคลากรได้เข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น
2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบให้มีส่วนร่วม เป็นแนวคิดทฤษฎีที่มีวัตถุประสงค์ให้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาและพัฒนาการทำงานที่มีความรับผิดชอบทางการเมืองและสังคมนั้น การไม่ยอมให้บุคลากรมีส่วนร่วมถือว่าการคุกคามต่อเสรีภาพของบุคลากร

1. ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร

ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร การบริหารเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความหมายของการบริหารนั้นได้มีนักวิชาการให้ความหมายของคำว่า การบริหาร ไว้หลายแนวคิด เช่น

ซอร์จิโอวานนิ และ คาร์เวอร์ (Sergiovanni & Carver, 1980, pp. 5 - 7 อ้างถึงใน กิตติกรทอง, 2552) กล่าวว่า การบริหารคือ การทำงานร่วมกันกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

เฮอร์ซี และ บลังชาร์ด (Hersey & Blanchard, 1982, p. 3 อ้างถึงใน เจตน์สุดา ทศานนท์ 2546) อธิบายว่า การบริหาร คือกระบวนการทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่นและทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์การ

โฮลท์ (Holt, 1993, p. 3 อ้างถึงใน เทอดศักดิ์ จันเสวี, 2549) กล่าวว่า การบริหาร เป็นศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งพร้อมด้วยกระบวนการวางแผน การจัดองค์กร การเป็นผู้นำและการควบคุม

วากเนอร์ และ โฮลเลนเบค (Wagner & Hollenbeck, 1995, p. 74 อ้างถึงใน โสภา มัดลัง, 2551) ให้ความหมายของการบริหารจัดการว่าเป็นกระบวนการ วางแผนการจัดองค์กร การดำเนินงานและการควบคุมเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย

โสภา มัดลัง (2551) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์เพื่อเป็นแนวทางมาสร้างงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล ตามเป้าหมายของกระบวนการที่วางไว้

บุญยง สุขากร (2550, หน้า 9 อ้างถึงใน โสภา มัดลัง, 2551) ได้สรุปความหมายของการบริหารไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ทำอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้นสรุปได้ว่าการบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์เพื่อเป็นแนวทางมาสร้างงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล ตามเป้าหมายของกระบวนการที่วางไว้

มณีนันท์ ภิญโญภาพสกุล (2549, หน้า 9 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) กล่าวว่า การบริหารหมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปโดยอาศัยกระบวนการวางแผนการจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุม และการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จันทร์ภาณี สงวนนาม (2545, หน้า 11 อ้างถึงใน ประพันธ์ เดชสวรรค์, 2552) สรุปว่า การบริหาร เป็นเรื่องของการทำกิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์การเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จุฑาธิณี สิงห์บุญ (2545, หน้า 21 อ้างถึงใน เทอดศักดิ์ จันเสวี, 2549) สรุปว่า การบริหาร เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของบุคลากรในองค์การ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้โดยอาศัยทรัพยากรเทคนิค วิธีการ และกระบวนการต่าง ๆ ผสมผสานให้สอดคล้องกัน อย่างเหมาะสมปราชาญา กล้าผจญ และ สมศักดิ์ คงเที่ยง (2545, 12) กล่าวว่า การบริหาร คือ กระบวนการ มีการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม ซึ่งจะทำงานดำเนินไปได้ อย่างเรียบร้อยและกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเสมอ

วิโรจน์ สารรัตนะ (2545, หน้า 3 อ้างถึงใน ประพันธ์ เดชสวรรค์, 2550) กล่าวว่า การบริหาร เป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

กัลยกร มั่นถาวรวงศ์ (2547, หน้า 10 อ้างถึงใน กรองกาญจน์ เชิดชัยวิชิตกุล, 2550)

สรุปว่า การบริหาร คือ การดำเนินงานของผู้บริหารในการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายของการบริหารดังกล่าวข้างต้นนี้สามารถสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานร่วมกันตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปเพื่อร่วมกันวางแผนและพัฒนาองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในทุก ๆ ด้าน

2. ความหมายเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

การบริหารโรงเรียนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนเรียกว่า การบริหารการศึกษา สิ่งที่ทำให้การบริหารงานราชการและการบริหารการศึกษาประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับนโยบายและการวางแผนที่ดี สำหรับความต้องการของการบริหารการศึกษามีนักการศึกษากล่าวไว้ดังนี้

แคมเบล (Campbell, 1977, p. 22 อ้างถึงใน กรองกาญจน์ เชิดชัยวิชารกุล, 2550) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การจัดแผนยุทธศาสตร์ทางการศึกษา เพื่อให้การศึกษาบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง

โสภา มัคสัง (2551) ได้ให้ความหมายของการของการบริหารว่า การดำเนินงาน กิจกรรมทำงานของบุคคลเพื่อให้การบริการทางการศึกษาในการพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน ทั่วไป โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถ เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่เยาวชนในการดำรงตนให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย

มณีรัตน์ ภิญโญภาพสกุล (2549, หน้า 10 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้ให้ความหมายการบริหารการศึกษาว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมของการศึกษาที่เกิดจากบุคลากรหลาย ๆ คนร่วมมือกันดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกด้านโดยอาศัยวิธีการการจัดองค์กร การสั่งการ การอำนวยความสะดวกและปรับปรุง เพื่อพัฒนาสมาชิกในสังคมให้มีความรู้ความสามารถและมีคุณภาพตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

กู๊ด (Good, 1973, p. 14 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ให้ความหมายว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การควบคุมและการจัดการด้านการบริหาร โรงเรียน ซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการการเรียนการสอน งานธุรการงานที่เกี่ยวกับตัวครูและนักเรียนตลอดจนบุคลากรอื่น ๆ

วรุณยุพา วิโนทพรรษ์ (2546, หน้า 9 อ้างถึงใน วัลภา พรหมฤทธิ์, 2550) สรุปว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง ความพยายามที่ผู้บริหารการศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาร่วมกันกระทำ เพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในทุก ๆ ด้านโดยมีการใช้ทรัพยากรบริหาร คือคน เงิน วัสดุและวิธีการให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กัลปัยกร มั่นถาวรวงษ์ (2547, หน้า 11 อ้างถึงใน กรองกาญจน์ เชิดชัยวิชารกุล, 2550)

สรุปว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินการจัดการศึกษาโดยกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมมือกัน เพื่อพัฒนาสมาชิกขององค์กรให้มีความรู้ความสามารถเป็นคนดีของสังคมและมีประสิทธิภาพ ด้วยกระบวนการบริหารที่สอดคล้องและเหมาะสม

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาคือการให้ ครู ผู้ปกครองและที่เกี่ยวข้องทางการศึกษารวมถึงผู้บริหารได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา ในด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

3. ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ในการบริหาร อีกแนวทางหนึ่งที่สำคัญในการแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมงานเพื่อจะนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจ ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้จะทำให้เกิดการยอมรับในวัตถุประสงค์ มีผลทางด้านจิตใจที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการสนับสนุน และทำให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร หลักสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมก็คือ การสร้างบรรยากาศในการทำงานแบบประชาธิปไตย ในองค์กรหนึ่ง ๆ จะประกอบไปด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องกันคือ ฝ่ายบริหารและฝ่ายปฏิบัติงาน เมื่อทั้งสองฝ่ายมีความสามัคคีปรองดองกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความเป็นระเบียบ การให้รางวัล การให้เกียรติ ปึงจัยเหล่านี้จะก่อให้เกิดพลังในการพัฒนาองค์กรให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า 15 - 17 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในส่วนที่ว่าด้วยการประเมินว่า เป็น กระบวนการประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงาน ซึ่งประกอบด้วยการประเมินภายใน (Internal Evaluation) และการประเมินผลภายนอก (External Evaluation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ช่วยในการปรับปรุงการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามที่ กำหนด การประเมินผลภายนอกสถานศึกษามีแนวคิดหลัก ได้แก่ 1) การแสดงความ รับผิดชอบในการกิจของสถานศึกษาที่สามารถตรวจสอบได้เพื่อเป็นหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่น ต่อผู้ปกครอง ประชาชน และสังคมอย่างแท้จริง 2) มุ่งกระจายอำนาจทางการศึกษาให้กับผู้เกี่ยวข้อง ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา (Stakeholder) ได้ร่วมรับผิดชอบเพื่อให้เกิดคุณภาพ ตามความต้องการ 3) การมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ (Participation) มุ่งให้ ทุกคนทุกส่วนในสังคมเข้ามามีส่วน รับผิดชอบในการดำเนินงานโดยเฉพาะร่วมตรวจสอบผลการ ดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของคนทุกคน 4) สถานศึกษาเป็น ฐานในการบริหารจัดการ (School - Based Management) มีอำนาจและมี ความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางพัฒนาการศึกษาใน

สถานศึกษาได้ด้วยตนเอง และใน การประเมินภายในของสถานศึกษาทุกครั้งมีวัตถุประสงค์ได้แก่ ประการที่หนึ่ง เพื่อให้ สถานศึกษาได้ตรวจสอบ ทบทวนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษา ประการที่ สอง เพื่อให้มีการนำข้อมูลและสารสนเทศมาใช้ประกอบเพื่อการตัดสินใจ ในการวางแผนพัฒนา คุณภาพของสถานศึกษา และประการที่สาม เพื่อรายงานผลการประเมินให้ ผู้เกี่ยวข้องที่มี ส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา (Stakeholders) และการเตรียมความพร้อมเพื่อ รับการ ประเมินจากหน่วยงานภายนอก (External Evaluation) สู่การรับรอง คุณภาพการศึกษา (Quality Accreditation)

ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ทิพย์รัตน์ ชมพุดแสง (2550, หน้า 40 อ้างถึงใน ประพันธ์ เชนสวัสดิ์, 2552) ได้ให้ ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีพื้นฐานมาจากหลักของการกระจายอำนาจ ซึ่งหลักการ นี้ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของระบอบประชาธิปไตยคือการปกครองของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน เมื่อนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในการศึกษา จึงมีการกระจายอำนาจการบริหาร ไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในรูปของการบริหารแบบองค์คณะบุคคล อีกทั้งให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคลมีอิสระใน การบริหารงานได้ปัจจัยที่จะส่งผลให้การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จก็คือ ผู้บริหาร สถานศึกษาจะต้องมีทักษะในการนำไปสู่การปฏิบัติ เป็นผู้บริหารมืออาชีพ มีความโปร่งใสใน การปฏิบัติงานและความประพฤติ ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาศรัทธาจึงจะเกิดการมีส่วนร่วมอย่าง แท้จริงเพื่อส่งผลให้องค์กรประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการตามที่ได้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้

พลอยงาม พะลายานนท์ (2550, หน้า 10 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้ให้ ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมหมายถึง ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ผู้ได้บังคับบัญชามี ส่วนร่วมในการตัดสินใจถึงแม้ว่าผู้บริหารจะตัดสินใจเองได้ แต่การปฏิบัติงานต่าง ๆ นั้นต้องอาศัย ผู้ร่วมงานในการปฏิบัติงาน การให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วม ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาเกิดความรู้สึก รับผิดชอบร่วมกัน ส่งผลต่อการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือการให้บุคคลภายนอกองค์กรเข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการ วางแผน และร่วมดำเนินกิจกรรม ภายในองค์กรได้ตามความเหมาะสมของ องค์กรเพื่อให้แผนการดำเนินงานที่วางไว้ลุล่วงได้ด้วยดี

แนวคิด/ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประชาชนจึงได้ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 8 (2) มาตรา 9 (6) มาตรา 24 (6) มาตรา 29 ได้กล่าวถึงการมี

ส่วนร่วมของบิดามารดา หรือผู้ปกครอง บุคคล ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถานประกอบการ สถาบันอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, หน้า 189 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ที่กล่าวว่าผู้ปกครอง นักเรียนและประชาชนทั่วไปได้เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมโดยการร่วมมือ หรือการร่วมสนับสนุน โดยการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการจัดการศึกษาภายในโรงเรียน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, หน้า 187 - 189 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนา การศึกษาของชาติ ดังนั้น โรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม (Social Institution) เช่นเดียวกับบ้าน เป็นตัวแทนของสถาบันครอบครัว โรงเรียนจัดตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสังคมในด้านการ บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมนั้น ๆ

ภารกิจของโรงเรียนคือ การให้บริการทางการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับ ความต้องการของสังคมวิธีการหนึ่งที่จะทราบความต้องการของสังคม คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน การบริหารโรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ชุมชนเป็นสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งที่ มีอิทธิพลต่อโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้นโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนในการจัด การศึกษาให้แก่สมาชิกของชุมชนนั้น ด้วยเหตุผลนี้ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายของโรงเรียน นักศึกษายอมรับว่า การศึกษาเป็นหน้าที่ของท้องถิ่นดังนั้นประชาชนจึงควรมี ส่วนร่วมในการบริหาร ในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ประชาชนต้องเสียภาษีการศึกษา เป็น ภาษีโดยตรงที่เสียให้ท้องถิ่น ประชาชนจึงต้องเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการการศึกษา (Board of Education) เพื่อกำหนดนโยบาย ควบคุม ติดตาม และประเมินการจัดการศึกษาของ ท้องถิ่นในการบริหารการศึกษานั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องตระหนักถึงความสนใจของประชาชน (Public Interest) ซึ่งความสนใจของประชาชนนี้มีความหมายรวมถึงความต้องการของเยาวชน ความต้องการของชุมชน และความต้องการของสังคม ปัญหาความต้องการของประชาชนเป็นเรื่อง ซับซ้อน เมื่อความสนใจของประชาชนมีความสำคัญดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นจะต้องหาข้อมูลต่าง ๆ โดยขอความร่วมมือจากชุมชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของ ผู้บริหารคือ จัดหา จัดระบบ และจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้แก่คณะครู ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่ สำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการจัดการศึกษา โรงเรียนประสบความสำเร็จ เพราะให้ประชาชนมาเกี่ยวข้องด้วย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ในโรงเรียนมีประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องรู้จักหน้าที่ของ ความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน - โรงเรียน - ชุมชน โดยจะต้องให้ผู้ปกครองและประชาชนมาเกี่ยวข้อง ในกิจการของโรงเรียน การมีส่วนร่วมทำให้ผู้ปกครองมีความพอใจในโรงเรียน มีความเชื่อถือและ

ศรัทธาในโรงเรียน หลักสำคัญในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนคือให้ ผู้ปกครองและชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ โรงเรียนที่ ปราศจากความร่วมมือ และสนับสนุนจากประชาชนจะประสบความสำเร็จได้ยาก การมีส่วนร่วม ของประชาชนมิได้มีจุดหมายเพียงส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเท่านั้น แต่ยัง เป็นวิธีการที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาอีกด้วย

อุทัย บุญประเสริฐ (2542, หน้า 1 - 4 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้วิเคราะห์ถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน คือ ในการปฏิรูประบบบริหาร การศึกษา ในประเทศไทยปัจจุบันนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้อย่าง ชัดเจนว่า ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง การดำเนินงานตามนัยดังกล่าว จะเป็น การกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษาไปยังองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน โดยมุ่งหวังให้เป็นการเพิ่มประสิทธิผลและประสิทธิภาพการ บริหารจัดการสถานศึกษา ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนให้สอดคล้อง และเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ตอบสนองความ ต้องการของผู้ปกครอง และชุมชน มากที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการศึกษาตามทัศนะของนักวิชาการ สรุป ได้ดังนี้

1. การจัดการศึกษาโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีสิทธิหน้าที่ และส่วนเลือกที่ จะเข้ารับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาของบุตรหลานของตนเองให้มากขึ้น
2. การเข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดการศึกษาทั้งในรูปของบุคคล คณะบุคคล และ องค์กร ต่าง ๆ ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ประชาชนในชุมชน องค์กรในท้องถิ่น องค์กรบริหารธุรกิจ และ หน่วยงานอื่นในชุมชน ส่วนการดำเนินงานให้กระทำในรูปการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการโดยเลือก ตัวแทนแต่ละฝ่ายมารับผิดชอบร่วมกัน
3. เป็นการจัดการศึกษาสำหรับประชาชน ซึ่งก็คือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การวางแผน กำหนดนโยบาย ปรัชญา และแนวทางในการบริหารด้วยกลุ่มของตนเองซึ่ง แต่ละกลุ่ม จะมีความแตกต่างกัน แต่ก็จะมีจุดร่วมเดียวกันคือ ดำเนินการตามนโยบายด้านการจัดการศึกษา
4. ส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้ความร่วมมือสนับสนุนโรงเรียนให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการบริหารงานตามขอบข่ายภาระงานของโรงเรียน โดยเฉพาะด้านการจัด กิจกรรม การสอน ให้มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร การจัดการแหล่งการเรียนรู้ จัดหาบุคลากรที่มี

ความรู้ ความสามารถ การจัดปรับปรุงสภาพแวดล้อมของอาคารสถานที่ให้มี ความพร้อมในการดำเนินงาน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

มีนักศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ดังนี้

โสภา มัดลิ่ง (2551) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือการร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครอง และครู ในการที่ครูจะสนับสนุนให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กทั้งที่บ้านและโรงเรียน โดยทั้งสองฝ่ายจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การให้เด็กได้รับการพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน ส่งเสริมศักยภาพที่แท้จริงของเด็กอย่างเหมาะสมโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้เด็กได้รับการจัดประสบการณ์อย่างต่อเนื่องทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน

พงศ์พันธ์ แก้วหาวงส์ (2550, หน้า 41) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองว่าบุคคลผู้ให้การอบรม เลี้ยงดู คุ้มครอง ปกป้อง ดูแล รักษา ส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนที่อยู่ในปกครองซึ่งได้แก่ บิดา มารดา ญาติพี่น้อง หรือผู้อุปการะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดำเนินการ ร่วมคิด ร่วมฟัง ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมสำรวจปัญหา ร่วมลงทุน ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ ป้องกันแก้ไขปัญหา และร่วมประเมินผลในกิจการใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อในตัวนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองคือการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ วางแผน ร่วมกิจกรรมและดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อให้ผู้ปกครองเกิดความพึงพอใจมากที่สุดและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545

3.2 หลักการและแนวทางในการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม

หลักการและแนวทางในการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมโรงเรียนนับเป็นหน่วยหนึ่งในสังคมเป็นสถาบันพัฒนาคนเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีในชุมชน โรงเรียนจึงมีหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและเตรียมสมาชิกของสังคมให้เป็นบุคคลที่สังคมยอมรับดังนั้น บ้านและชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับทางโรงเรียน และมีส่วนสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน แฮมมอนด์ และคนอื่นๆ (Hammond & others, 1979 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้เสนอวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนควรจัดขึ้น ได้แก่

- 1) การจัดประชุมหรือการจัดพบผู้ปกครอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับตัวเด็ก ผู้ปกครองได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
- 2) จัดให้มีการสนทนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ผู้ปกครองเกี่ยวกับการเลี้ยงดูพัฒนาการของเด็กและปัญหาต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัย

3) จัดให้มีการอภิปรายกลุ่ม โดยผู้ปกครองและครูอาจจัดเป็นครั้งคราว เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

4) จัดให้มีการพบผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองเตรียมของเล่นให้กับเด็กให้ผู้ปกครองมีความรู้และความสามารถในการทำเครื่องเล่นง่าย ๆ ไปเล่นกับเด็กที่บ้านโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

5) จัดให้มีการติดต่อกับผู้ปกครองเป็นการส่วนตัว เช่น การสนทนาทางโทรศัพท์ครูไปเยี่ยมบ้านเด็ก การติดต่อกันทางจดหมาย เป็นต้น

6) การจดบันทึกภายหลังการพูดคุยหรือการพบปะครูควรมีการจดบันทึกเพื่อเป็นข้อมูล

7) การให้คำแนะนำในการสังเกตเด็ก

8) การเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมหรือเป็นอาสาสมัครในโรงเรียน

กฤษยา ดันติผลาชีวะ (2542, หน้า 34 - 36 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1) กิจกรรมโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมที่เน้นให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมโดยทางโรงเรียนเป็นฐานในการจัดกิจกรรม เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแนะนำโรงเรียนกิจกรรมการฝึกอบรมกิจกรรมการแสดงของนักเรียนกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นในโอกาสพิเศษต่าง ๆ

2) กิจกรรมสัมพันธ์เป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกันในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการสนทนาการเยี่ยมเยียน เช่น การประชุมปรึกษา เป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนพร้อม ๆ กับการแลกเปลี่ยนความรู้กัน การแก้ปัญหาร่วมกัน การเยี่ยมบ้านเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สร้างความสัมพันธ์บ้านและโรงเรียน การเยี่ยมบ้านจะไม่ทำบ่อยนักอาจเป็นภาคเรียนละ 1 ครั้งหรือปีละ 1 ครั้งตามความเหมาะสม

3) กิจกรรมการสื่อสารสารสนเทศ กิจกรรมนี้จะเน้นให้ผู้ปกครองเป็นผู้รับข้อมูลเป็นหลัก ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น โทรศัพท์สายด่วน จดหมายข่าว โสมเพจ แผ่นพับข้อมูลโรงเรียน

4) กิจกรรมการศึกษา เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่ผู้ปกครองเข้าถึงชั้นเรียนทั้งเป็นผู้สอนเป็นผู้ช่วยครูตลอดถึงเป็นที่ปรึกษาสำหรับผู้ปกครองด้วยกัน

5) กิจกรรมบริการเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเป็นบริการแก่สังคม และครอบครัวได้แก่ ห้องสมุด ของเล่น ศูนย์ดูแลเด็ก ศูนย์แลกเปลี่ยนสิ่งของของผู้ปกครองเหลือใช้

6) กิจกรรมการตัดสินใจเป็นกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองระดับสูงที่ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนในการตัดสินใจและวินิจฉัยสั่งการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมคือ การวางนโยบายโรงเรียน การสรรหาบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาการเรียนการสอน และการพัฒนา

หลักสูตร เป็นต้น

3. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

วัลภา พรหมฤทธิ์ (2550, หน้า 29) ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมเกิดจากความไม่เข้าใจ ขาดความรู้ในบทบาทหน้าที่ของตน ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดประเด็นในการศึกษา คือ การรับรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ยาใจ แสงศักดิ์ (2531, หน้า 7 อ้างถึงใน โสภ มาดลิ่ง, 2551) ได้กล่าวถึงปัญหาความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างครูและผู้ปกครองไว้ดังนี้

1) ผู้ปกครองไม่เข้าใจข้อมูลข่าวสารจากทางโรงเรียน มีผู้ปกครองหลายรายเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารจากทางโรงเรียนแล้วเกิดความคิดขัดแย้งกับโรงเรียน แทนที่จะรับเสนอความคิดเห็นแย้งให้โรงเรียนทราบกลับแสดงการต่อต้าน เช่นการโจมตีโรงเรียนให้บุตรหลานฟัง หากเด็กไม่เข้าใจหรือไม่ทราบข้อมูลก็จะไม่ชอบโรงเรียน ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกต่อต้านโรงเรียนในเวลาต่อมา

2) ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ เช่น ในการติดต่อขอไปเยี่ยมบ้านเด็ก ผู้ปกครองมักจะไม่อยู่บ้าน เมื่อติดต่อขอให้ผู้ปกครองไปพบครูที่โรงเรียนก็อ้างว่าไม่ว่าง

3) ผู้ปกครองขาดความเอาใจใส่ต่อเด็ก โดยอ้างถึงความจำเป็นทางเศรษฐกิจต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่มีเวลาในการดูแลแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้แก่เด็ก

สุวดี สุขะโมสกุล (2532, หน้า 31 - 32 อ้างถึงใน โสภ มาดลิ่ง, 2551) ได้รวบรวมปัญหาการไม่เข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองดังนี้

1) จำนวนนักเรียนในห้องหนึ่งมากเกินไป ทำให้ครูไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึงว่าเด็กคนใดที่ต้องการความร่วมมือจากผู้ปกครอง ส่งผลให้ครูขาดความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง

2) หลักสูตรที่กำหนดมีมากเกินไปจนครูผู้สอนไม่อาจคำนึงถึงด้าน ๆ อื่นมุ่งแต่สอนให้ทันหลักสูตร

3) ครูบางคนขาดความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก เมื่อเด็กมีปัญหาจะไม่กล้าปรึกษาครู ทำให้ครูไม่ทราบปัญหาและไม่ได้ติดต่อกับผู้ปกครอง

อรุณี หรดาล (2536, หน้า 72 - 75 อ้างถึงใน โสภ มาดลิ่ง, 2551) ได้สรุปสาเหตุที่ทำให้ผู้ปกครองไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาว่าเกิดจาก

1. ผู้ปกครอง เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจในปัจจุบันค่อนข้างรัดตัว ผู้ปกครองจำเป็นต้องออกทำงานนอกบ้านทั้งสองคน ดังนั้น จึงไม่มีเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน นอกจากนี้ผู้ปกครองยังมีอีกหลายลักษณะ คือ

1.1 ผู้ปกครองที่พยายามหลีกเลี่ยงการเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน ผู้ปกครองประเภท

นี้ส่วนมากจะมีทัศนคติไม่ดีหรือมีประสบการณ์ไม่ดีกับโรงเรียน

1.2 ผู้ปกครองที่ต้องเชิญชวนหรือชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้ปกครองประเภทนี้ต้องได้รับการกระตุ้นหรือชักชวนให้เข้ามามีส่วนร่วมมือและช่วยเหลือในกิจการด้านต่าง ๆ

1.3 ผู้ปกครองที่พร้อมจะมีส่วนร่วมถ้าโรงเรียนต้องการ ผู้ปกครองประเภทนี้ไม่ค่อยมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบโรงเรียนเป็นพิเศษ แต่ถ้าโรงเรียนต้องการความช่วยเหลือหรือความร่วมมือในเรื่องใดที่สามารถช่วยได้ก็พร้อมที่จะช่วยเหลือดำเนินงานด้านต่าง ๆ ผู้ปกครองประเภทนี้ส่วนมากจะชอบและรู้สึกสนุกสนานที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

1.4 ผู้ปกครองที่ชอบและกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมกับโรงเรียน ผู้ปกครองประเภทนี้ส่วนมากจะเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมหรือดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ

2. ผู้บริหารโรงเรียนเนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญในการกำหนดนโยบายและการวางแผนดำเนินงานด้านต่าง ๆ ในโรงเรียน ดังนั้น ถ้าผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาและไม่ให้การสนับสนุน โอกาสที่ผู้ปกครองจะได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยคงเป็นไปได้ยาก สาเหตุที่ผู้บริหาร ไม่ให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองสรุปได้ดังนี้

2.1 ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม

2.2 การขาดเงินงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม

2.3 ผู้บริหารเกรงว่าผู้ปกครองจะเข้ามาวุ่นวายในการบริหารงาน และรู้ความลับบางอย่างที่ไม่อยากเปิดเผยต่อคนทั่วไป

2.4 ผู้บริหารคิดว่าการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มภาระงานให้กับตนเอง และบุคลากรของโรงเรียน ซึ่งปกติมีงานมากอยู่แล้ว

2.5 ผู้บริหารขาดความรู้ความสามารถในการดำเนินการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3. ครู มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการทำงานหรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับผู้ปกครอง ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครูมีหลายประการ คือ

3.1 ครูไม่แน่ใจว่าจะให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะใด และมากน้อยเพียงใดนอกจากนี้ครูบางคนยังไม่แน่ใจบทบาทหน้าที่ของตนเมื่อผู้ปกครองเข้าร่วมงานด้วย

3.2 ครูเกรงว่าจะมีปัญหากับผู้ปกครองเนื่องจากแนวความคิดในการดูแลเด็กของครู และ ผู้ปกครองอาจไม่เหมือนกัน

3.3 ครูเชื่อว่าการจัดกิจกรรมที่จะให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมต้องใช้เวลามากในการวางแผนและการเตรียมการ

3.4 ครูกังวลว่าผู้ปกครองที่สมัครเป็นผู้ช่วยครูที่ไม่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนเด็กมาก่อน อาจก่อให้เกิดความยุ่งยากในการจัดการเรียนการสอนได้

3.5 ครูเชื่อว่าผู้ปกครองบางคนไม่สามารถเก็บรักษาความลับได้ ดังนั้นจึงอาจเอาข้อมูลบางอย่างที่เป็นความลับของเด็กหรือโรงเรียนไปเล่าให้ผู้อื่นฟัง

อภิญา เวชชัย (2544, หน้า 152-153 อ้างถึงใน โสภ มาดลัง, 2551) ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาความร่วมมือของผู้ปกครองและโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครองที่ยึดติดกับความเคยชินเดิม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม ความไม่คุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองและครู ทำให้ผู้ปกครองเป็นฝ่ายมารับสิ่งที่ครูหรือโรงเรียนต้องการบอก โดยขาดการจัดสภาพที่กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ ขณะเดียวกันครูจำนวนหนึ่งก็ลำบากใจในความสัมพันธ์และความคาดหวังของผู้ปกครอง และไม่มั่นใจว่าผู้ปกครองจะยอมรับความคิดเห็นของครูหรือไม่ โดยเฉพาะในปัญหาที่เกี่ยวกับความประพฤติหรือการตัดสินใจตัดสินใจของเด็ก

2. การขาดการสื่อสารเชิงข้อมูลในความเคลื่อนไหวของนโยบายโรงเรียนทำให้ผู้ปกครองไม่รับรู้ไม่ได้เข้าร่วมอย่างทั่วถึง

3. การบริหารจัดการเวลาที่ไม่เหมาะสมของพ่อแม่ผู้ปกครองอันเนื่องมาจากการกิจในการทำงานประจำ ทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมกับทางโรงเรียนได้บ่อยนัก หรือไม่อาจเข้าร่วมได้เลย สภาพปัญหาดังกล่าว โรงเรียนอาจจัดช่องทางเชิงรุก ให้ผู้ปกครองสามารถติดต่อจากทางโรงเรียนได้เวลานอกราชการ อาจเป็นการติดต่อทางโทรศัพท์กับครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษาของเด็กหรือเปิดสายการติดต่อผ่านอีเมลล์ของโรงเรียนได้ตลอดเวลา เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูล รับรู้ปัญหาและดำเนินการตอบข้อมูลให้ความช่วยเหลือในกรณีเร่งด่วนได้ และถือเป็นช่องทางในการทำความเข้าใจกันเป็นเบื้องต้นได้ตลอดเวลา การมีส่วนร่วมในสหราชอาณาจักรหรือประเทศอังกฤษว่า ผู้ปกครองไม่สามารถให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในกิจกรรมบางอย่างได้เนื่องจากภารกิจในการทำงานและจากงานของ เดคเคอร์ และ เดคเคอร์ (Decker & Decker, 1992 อ้างถึงใน พงศ์พันธ์ แก้วหาญ, 2550) ได้กล่าวถึงการประสบปัญหามากมายในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในประเทศสหรัฐอเมริกาว่า เกิดจากปัญหาด้านเจตคติของครูกับผู้ปกครองหรือของผู้ปกครองต่อครูและโรงเรียน หรือปัญหาช่องว่างระหว่างบ้านและโรงเรียนปัญหาการสื่อสาร ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับหลักการ ความคิดเห็น และแนวนโยบาย หรือแม้แต่ความคาดหวังที่มีต่อการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เท่าที่ผ่านมาโรงเรียนมักจะมีการละเลยการพัฒนา

ผู้ปกครองในการทำงานร่วมกับครูเพื่อพัฒนาเด็ก โดยแยกเด็กออกจากพ่อแม่ แยกบ้านออกจากโรงเรียน โดยเด็ดขาด อันเป็นสาเหตุของการขาดความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน การที่ผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างแท้จริงนั้น จะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ การขาดความหลากหลายในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการและความสนใจ (ลัทธิญา ฤทธคณี, 2547, หน้า 47 อ้างถึงใน พงศ์พันธ์ แก้วหาญ, 2550) ทำให้นำมาสู่ปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกับทางโรงเรียนซึ่งมีสาเหตุต่าง ๆ มากมาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 ก, หน้า 152 - 153) สรุปปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนดังนี้

1. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครอง ที่ยึดติดกับความเคยชินเดิมซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ความไม่คุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองและครู การขาดการจัดสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม
2. การขาดการติดต่อสื่อสารเชิงข้อมูลในความเคลื่อนไหวของนโยบายโรงเรียน ทำให้ผู้ปกครองไม่รับรู้ไม่ได้เข้ามาร่วมอย่างที่ควรเป็น
3. การบริหารจัดการเวลาที่ไม่เหมาะสมของพ่อแม่ผู้ปกครอง อันเนื่องมาจากการกิจในการทำงานประจำ ทำให้ผู้ปกครองไม่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมกับทางโรงเรียนได้
4. ปัญหาเจตคติ ความคิดที่แตกต่างกันระหว่างครูกับพ่อแม่ผู้ปกครอง เพราะทั้ง 2 ฝ่ายอาจจะมีจุดยืนและทัศนะหรือวิธีการในการปกป้องเด็กในมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด การไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, หน้า 206 - 209 อ้างถึงใน กิตติ กรทอง, 2552) ได้สรุปภาพรวมของปัญหาของการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทไว้อย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม ปัญหาประการแรก คือ จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมไม่ชัดเจน ไม่ทราบว่าจะให้มีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาเพื่ออะไร หากจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมไม่ชัดเจนแล้วย่อมก่อให้เกิดความสับสน
2. ผู้ที่ควรจะมีส่วนร่วม ปัญหาในเรื่องนี้ ก็คือ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ อาจไม่เต็มใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ส่วนผู้ที่เต็มใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมอาจหย่อนความรู้ ความสามารถ หรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีความเต็มใจจะเข้าร่วม แต่ไม่มีเวลาพอที่จะเข้าร่วม
3. เรื่องที่ควรมีส่วนร่วม ปัญหาที่สำคัญในเรื่องนี้ ก็คือ ควรจะให้มีส่วนร่วมในการบริหารในเรื่องอะไรบ้าง การกิจในการบริหารแต่ละอย่างหรือเรื่องแต่ละเรื่องนั้น ต้องการบุคคลที่มี

คุณสมบัติที่แตกต่างกัน คน ๆ เดียวอาจไม่เหมาะสมในการเข้าร่วมในทุกเรื่องก็ได้ ดังนั้นเรื่องที่จะเข้าร่วมจึงเป็นเงื่อนไขในการเลือกบุคคลเพื่อเข้าร่วม

4. วิธีการมีส่วนร่วม วิธีการหรือกิจกรรมในการมีส่วนร่วมในการบริการการศึกษามีหลายวิธี แต่มักจะให้มีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการ ปัญหาในเรื่องนี้ก็คือ โดยปกติแล้วจำนวนผู้ปกครองที่เป็นกรรมการจะมีจำนวนค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนกรรมการทั้งหมด ปัญหาก็คือ ความคิดเห็นของผู้ปกครองอาจไม่ได้รับการยอมรับหรือการรับฟังเท่าที่ควร จึงอาจทำประโยชน์ให้กับกรรมการไม่ได้เต็มที่ก็ได้

5. ปริมาณของการมีส่วนร่วม ปัญหาของปริมาณการมีส่วนร่วม ก็คือ การมีส่วนร่วมอย่างจอมปลอมและการมีส่วนร่วมมากเกินไป การมีส่วนร่วมอย่างจอมปลอม คือได้ชื่อว่ามีส่วนร่วมแต่ไม่ได้ทำหน้าที่ของการมีส่วนร่วม เช่น เป็นกรรมการแต่ไม่ได้มาประชุมหรือมาประชุมแต่ไม่แสดงความคิดเห็น เป็นค่านิยมที่เชื่อว่าเมื่อได้รับแต่งตั้งแล้วถือว่าได้รับเกียรติ แต่ไม่ประสงค์จะทำงานสำหรับการมีส่วนร่วมมากเกินไปนั้น เป็นการเข้าร่วมในทุกเรื่องทั้ง ๆ ที่ตนเองไม่ควรจะมีส่วนร่วมในเรื่องนั้น

4. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ตรากฎขึ้นโดยเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชนไว้หลาย ๆ มาตราด้วยกัน ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544, หน้า 6 - 12) หลักการจัดการศึกษา

มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดโครงการและกระบวนการจัดการศึกษา

มาตรา 9 (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นหน้าที่ของบิดา มารดา ผู้ปกครอง

มาตรา 11 บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคล ซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว หน่วยการจัดการศึกษา

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

4. บทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดู

1. ปูพื้นฐานการพัฒนาการด้านร่างกาย พ่อแม่ ควรให้ความสนใจ ใส่ใจการเจริญเติบโตของลูก ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง บันทึกในสมุดประจำตัวของลูกเป็นระยะ ๆ สม่ำเสมอ ถ้าสงสัยลูกเติบโตไม่ปกติ เช่น โตช้า หรือน้ำหนักมากเกินไปควรปรึกษาแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ดูแลเรื่องอาหารการกิน ทั้งปริมาณและคุณภาพ ครบ 3 มื้อ ในแต่ละวันปลูกฝังการออกกำลังกายเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ และพักผ่อนเหมาะสมกับวัย

2. ปูพื้นฐานทางด้านสมอง สติปัญญา พ่อ แม่ และผู้ปกครองมี ส่วนช่วยพัฒนาทางด้านสติ ปัญญาของบุตรหลาน โดยเลือกสรรกิจกรรมการใช้ความคิดหลาย ๆ แบบ ให้ฝึกการสังเกต การลงมือปฏิบัติ การใช้จินตนาการให้มีการโยงความคิดจากประสบการณ์ใหม่กับประสบการณ์เดิม หรือการที่พ่อแม่ เล่นกับลูก ๆ หรือช่วยกันทำงานบ้านก็มีส่วนช่วยพัฒนาเด็กได้ทั้งสิ้น

3. ปูพื้นฐานทางด้านอารมณ์และจิตใจให้ความรัก ความอบอุ่นและการดูแลเอาใจใส่ซึ่งจะทำให้เด็กมีสภาพจิตและอารมณ์ดี มีความสุข ภูมิใจตนเอง มีความมั่นใจว่าตนเป็นสมาชิกของครอบครัว เป็นที่ยอมรับของคนอื่น ๆ ช่วยให้นุตรหลานเข้าใจเรื่องความรู้สึกโกรธไม่พอใจ ไม่ชอบใจ ผิดหวัง ประหลาดใจ แปลกใจ เป็นต้น เพื่อไม่ให้อ่อนไหวกับความรู้สึกสำเร็จหรือล้มเหลว ช่วยให้เห็นคุณค่าในตนเองว่าตนมีความสามารถมีความสำเร็จ สามารถภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้รักษาปกป้องคุณค่านั้นไปสู่ความดี ความสำเร็จต่าง ๆ ที่จะสามารถควบคุมตนเองได้อันจะนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่มั่นคง สร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้ดี

4. เสริมสร้างพัฒนาการด้านภาษา เด็กวัยแรกเกิดถึงสองขวบเริ่มเรียนรู้จากสิ่งรอบตัว ภาษาและคำพูดของพ่อ แม่ คือแหล่งเรียนรู้ เด็กอ่อนเริ่มเรียนรู้ภาษาจากเสียงที่ได้ยินและเสียงร้องของตนเองจากนั้นจึงค่อย ๆ เรียนแบบเสียงที่ได้ยินจากพ่อแม่ หรือผู้ที่เลี้ยงดูด้วยเหตุนี้คำพูดของพ่อแม่ หรือคนเลี้ยงดูจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กจนในที่สุดเริ่มเปล่งเสียงเป็นคำ ๆ ตามที่ได้ยิน พ่อ แม่ หรือผู้เลี้ยงดูจึงต้องพูดและใช้ภาษาให้ถูกต้องภาษาและคำต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความต้องการความพึงพอใจ ความคาดหวังและความรู้สึกอื่น ๆ พ่อแม่ควรหาวิธีสอนคำและภาษา เช่น การร้องเพลงไม่ว่าจะเป็นเพลงขับกล่อมหรือเพลงร้องสนุกต่าง ๆ เด็กจะรับรู้และประทับใจในภาษาพูด และจะเริ่มเข้าใจความหมายของคำเรื่องราวที่บอกเล่า และท่วงทำนองที่ประกอบความรู้สึกต่าง ๆ เป็นต้น

5. ส่งเสริมปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน พ่อแม่ ควรเป็นแบบอย่างในการสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่ลูก โดยการเล่านิทาน อ่านหนังสือให้ลูกฟังในวัยทารกหรือวัยเด็ก จัดมุมหนังสือในบ้าน สังเกตความสนใจของลูกชอบอ่านหนังสือประเภทใด แล้วจัดหาให้ตามความเหมาะสม โดยปกติ

เด็กเริ่มสนใจและอ่านหนังสือได้ตั้งแต่วัยทารก ที่เริ่มรับรู้เสียง ภาษาและการมองเห็นเด็กวัยทารก จะสนใจหนังสือ โดยการสัมผัสเปิดอ่านจากรูปภาพ ซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นที่จะสร้างนิสัยรักการอ่าน โดย คุณต้นแบบจากพ่อแม่ที่อ่านหนังสือให้ลูกเห็นหรืออ่านให้ลูกฟัง พ่อแม่ควรหาหนังสือที่เหมาะสมกับ วัยของลูก ให้ลูกมีโอกาเลือกหยิบหนังสือเองตามความสนใจ การอ่านจากภาพในวัยทารกจะช่วย เสริมสร้างพัฒนาการทางสมอง เมื่อลูกโตขึ้นในวัยเด็กวัยผู้ใหญ่ก็จะมีนิสัยรักการอ่านทำให้รับ ข้อมูลข่าวสารมากขึ้นทำให้รู้เท่าทัน และสามารถปรับตัวได้ ดีในสถานการณ์ที่เหมาะสมกับวัย

6. เสริมสร้างพัฒนาการทางด้านสังคมส่งเสริมให้ลูกมีประสบการณ์จากการกระทำของ ตนเองและเรียนรู้จากพ่อแม่ ผู้ปกครองเพื่อนและสังคมมีความคิดสร้างสรรค์สามารถใช้เหตุผล แยกแยะได้ถูกต้อง และรู้จักปรับตัวได้เหมาะสม และสามารถอดทนอดใจรอสิ่งที่ต้องการได้ ไม่เอา แต่ใจตนเอง และฝึกให้คำนึงถึงความต้องการและความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นซึ่งพ่อแม่ ต้องทำเป็น ตัวอย่าง การให้มีโอกาสรับผิดชอบในหน้าที่ของครอบครัวตามกำลังความสามารถที่ควรจำเป็น จะช่วยให้ลูกมีความรับผิดชอบและจะได้มีความภูมิใจในผลงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ตาม ความถนัดและความสามารถ พ่อ แม่ ผู้ปกครองไม่ควรกะเกณฑ์บังคับ โดยไม่ได้คำนึงถึงความเป็น จริงและไม่ควรซ้ำเติมเปรียบเทียบให้เกิดปมด้อย

7. จัดให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมเมื่อลูกพร้อมที่จะเข้าเรียนบทบาทของพ่อ แม่หรือ ผู้ปกครองจะต้องพิจารณาเลือกโรงเรียนที่ดีที่สุดสำหรับลูก โดยการศึกษาการบริหารจัดการของ แต่ละโรงเรียน ผลงานที่โรงเรียนประสบความสำเร็จ อุปกรณ์การเรียนการสอนการจัดกระบวนการ การเรียนการสอน สภาพแวดล้อมเพื่อจะได้เชื่อได้ว่าลูกได้รับสิ่งที่ดีที่สุดจากโรงเรียนนั้น ๆ หรือ พิจารณาแล้วเห็นว่าระบบการศึกษาในยุคปัจจุบันยังไม่ดีพอสำหรับลูก เราสามารถเลือกการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐานได้โดยการสอนลูกที่บ้าน ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้เปิดโอกาสไว้ในมาตรา 12

8. ให้ความใกล้ชิดดูแลให้ความอบอุ่นเพื่อส่งเสริมป้องกัน และแก้ไขปัญหาในแต่ละช่วง วัยที่สำคัญของชีวิต ซึ่งพ่อแม่ หรือผู้ปกครองต้องถือเป็นบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างสำคัญ ยิ่งในการดูแลแนะนำ สอนสั่งฝึกฝนกล่อมเกลาลดลดจนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการ พัฒนาการของเด็ก ซึ่งจะต้องรับรู้อย่างจริงจังว่าเด็กมีร่างกายความคิดจิตวิญญาณเป็นของตนเองมา ตั้งแต่เกิด เด็กมีความแตกต่างกัน เด็กแต่ละคนแต่ละแบบหนทางชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคตจึงเป็น ของเขา เด็กต้องเรียนรู้และปรับตัวเองเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาด้วยตัวของเขาเองพ่อแม่ต้องจัด สิ่งแวดล้อมทั้งดงามมีความเข้าใจให้กำลังใจและหนุนช่วยเมื่อเด็กเดือดร้อนการเข้าไปเจ้าก้าจัดการ ปัญหาตามแนวทางของผู้ใหญ่มาก ๆ ไม่ยอมให้เด็กแก้ปัญหาเองจะทำให้เด็กรู้สึกตนเองไม่มี คุณค่าไม่มีความสามารถทำไม่ได้ทำลายความเป็นตัวของเด็กไปอย่างสิ้นเชิง สร้างความกดดันความ

ทุกซ์ทรมานบีบคั้นจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมไปในทางที่ผิด ได้ดังนั้นพ่อแม่ต้องมีความรู้ความเข้าใจ พัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัยอย่างถ่องแท้ ซึ่งจะช่วยกำหนดบทบาทของพ่อแม่ในการเฝ้าดูการเจริญเติบโตด้วยความรักความเข้าใจ ตลอดจนสายสัมพันธ์ความเอื้ออาทรของกันและกัน

9. ส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาการด้านการช่วยเหลือตนเองพ่อแม่ควรให้โอกาสเด็กช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ เมื่อเด็กมีความพร้อม เช่น แต่งตัว แปรง ฟัน อาบน้ำ กินข้าว ทำความสะอาดหลังการขับถ่าย และช่วยงานบ้านง่าย ๆ จะช่วยพัฒนาความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในตนเองให้กับเด็กเมื่อเข้าทำสำเร็จ ความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจนี้จะเป็นผลลัพธ์ที่มีคุณค่าที่สุดจากการพัฒนาของเด็ก พ่อแม่พึงใช้วิธีการสังเกตว่าเด็กมีความพร้อมในการช่วยเหลือตนเองหรือไม่ พ่อแม่ ควรใช้วิธีบอกการสอนหรือจับมือสอน เมื่อเด็กทำได้ควรปล่อยให้เด็กทำเองพ่อแม่ไม่ควรทำแทน แต่ควรให้ คำชมเชยเป็นกำลังใจแก่ลูก และควรให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเองในทุกเรื่องที่สามารถทำได้หลังจากที่เด็กทำได้แล้วพ่อแม่ควรติดตามดูว่าเด็กทำได้เรียบร้อยดีหรือไม่แต่ไม่ควรจู้จี้จุกจิกควบคุมจนเกินไป

10. การให้คำปรึกษาแนะนำโดยไม่ครอบงำในชีวิตของมนุษย์ทุกคนจะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ตลอดเวลาไม่ว่าปัญหาส่วนตัว ปัญหาการเรียน หรือปัญหาด้านการปรับตัว เป็นต้น พ่อ แม่ ต้องดูแลลูกอย่างใกล้ชิดให้การให้ความรักความอบอุ่นเป็นกันเองให้ลูกไว้วางใจ และพร้อมที่จะให้คำปรึกษาอย่างเข้าใจ หรือการพูดคุยกันได้ในทุก ๆ เรื่องทั้งเรื่องที่วัยรุ่นสนใจก็สามารถทำได้ การให้คำปรึกษาควรให้ข้อมูลทั้งบวกและลบ และฝึกให้ลูกได้เลือกตัดสินใจด้วยตนเองและถ้าลูกตัดสินใจผิดพลาดไปก็อย่าซ้ำเติม แต่ควรให้กำลังใจและอธิบายให้เห็นว่าเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนก็อาจจะผิดพลาดได้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และเหตุผล การให้คำปรึกษาที่ดีไม่ควรให้ข้อมูลทางเดียวหรือมีทางเลือกให้ทำตามเท่านั้น ควรฝึกให้ใช้วิจารณญาณไตร่ตรองด้วยตนเองเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่

11. การเป็นตัวอย่างและแบบอย่างที่ดี พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะเด็กจะเฝ้าดูและเลียนแบบพฤติกรรมทั้งที่ดี และไม่ดีของพ่อแม่ทุกเรื่อง พ่อ แม่ต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของเพศชายและหญิงที่เหมาะสมไม่ควร โกหกต้องทำตามสัญญาที่พูดไว้สามารถควบคุมอารมณ์ ของตนเองได้ไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียวหรือพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ลูกเห็น

12. การเป็นแรงเสริมชื่นชมและให้กำลังใจ พ่อ แม่ เป็นกำลังใจลูกให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ชื่นชมยินดีเมื่อลูกประสบความสำเร็จจะช่วยให้ลูกเห็นคุณค่าในความสามารถของตนเอง มีความมั่นใจในการคิดตัดสินใจการแสดงออกและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความเชื่อมั่นเป็นพลังในการคิดสร้างสรรค์มั่นคงทางจิตใจ และสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับวัย (ประสงค์ สังขะไชย, 2545, หน้า 2 อ้างถึงใน พงศ์พันธ์ แก้วหาวงค์, 2550)

กิตติ กรทอง (2552) พ่อ แม่ เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการให้การศึกษาแก่บุตรหลานของตนเพราะเหตุว่า “พ่อ แม่ คือ ครูที่ดีที่สุดในโลก” เป็นครูคนแรกที่จะชี้โลกกว้างและสร้างภูมิคุ้มกันให้ลูก เป็นครูตลอดชีวิตที่จะให้ความรักความรู้ความเอาใจใส่ความห่วงใยอาทรลูก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540 อ้างถึงใน โสภา มัดลิ่ง) สายใยความรัก ความผูกพันระหว่างเด็กกับพ่อแม่เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง มั่นคงและยาวนาน เป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ ที่ช่วยผลักดันในการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จได้ ด้านการศึกษาก็เช่นกัน ผู้ปกครองจะต้องเอาใจใส่ต่อการเรียนของลูก สร้างโอกาสการเรียนรู้แก่ลูกให้เหมาะสมกับวัยการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากทุกเรื่อง ทุกที่ ทุกเวลา ทุกสถานการณ์ พึงตระหนักไว้เสมอว่า พ่อ แม่ คือครูคนแรกที่จะนำพาลูกของเราเองไปสู่เส้นทางความรู้แห่งชีวิต ความรอบรู้มิได้หมายความว่า ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเพียงอย่างเดียว แท้จริงการเรียนรู้ต่าง ๆ เกิดขึ้นกับสมองของลูกนั้น มีทั้งการเรียนรู้วิชาการ เพื่อเป็นหลักฐานการเล่าเรียนต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2544, หน้า 3 อ้างถึงในประพันธ์ เศรษฐสวัสดิ์, 2552) ดังนั้น การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบ้าน โรงเรียน ชุมชน จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดการศึกษาที่บุคลากรของโรงเรียนจะต้องมีการสำรวจสภาพความจำเป็นและแสวงหาความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหานี้ เนื่องจากชุมชน ครอบครัว เป็นแหล่งที่มีทรัพยากร คน วัสดุ ที่สามารถช่วยเหลือสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน (Peter & Bill, 1982, pp. 23 - 26, อ้างถึงใน จิรนนท์ สังกาสี, 2551)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เจตน์สุตา ทศานนท์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลเชียงราย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองร่วมกับโรงเรียน ความแตกต่างของอาชีพผู้ปกครองกับการมีส่วนร่วมและศึกษาแนวทางการให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมจัดการศึกษากับโรงเรียน การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่ 1 ซึ่งเป็นผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนอนุบาลเชียงราย ขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% แล้วสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างตามต้องการจำนวน 317 คน เพื่อใช้เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ขั้นตอนที่ 2 เก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มที่ 2 คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนประธานผู้ปกครองห้องเรียน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนอนุบาลเชียงราย กลุ่มตัวอย่างที่ได้ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 23 คน เพื่อใช้ในการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมหาแนวทางการบริหารให้ผู้ปกครองมี

ส่วนร่วมจัดการศึกษากับโรงเรียน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 41 อาชีพค้าขาย ร้อยละ 21.50 อาชีพอื่น ๆ เช่น ข้าราชการบำนาญ ร้อยละ 19 อาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 11 อาชีพนักธุรกิจ ร้อยละ 4.70 และอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 2.80 การมีส่วนร่วมด้านการคิดวางแผนงานวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาชีพที่มีส่วนร่วมสูง คือ อาชีพนักธุรกิจ อาชีพที่มีส่วนร่วมต่ำสุดคือ อาชีพเกษตรกร ผู้ปกครองแต่ละอาชีพมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางค่าสถิติที่ระดับ .01 การมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติงานวิชาการของผู้ปกครองในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาชีพที่เข้าร่วมสูงคือนักธุรกิจ อาชีพที่เข้าร่วมต่ำสุดคืออาชีพเกษตรกร ผู้ปกครองแต่ละอาชีพมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การมีส่วนร่วมด้านการกำกับตรวจสอบและประเมินผลงานวิชาการกับโรงเรียนพิจารณาในภาพรวม พบว่า ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในระดับมาก อาชีพที่เข้าร่วมมากคือนักธุรกิจ และอาชีพที่เข้าร่วมน้อย คือ เกษตรกร ผู้ปกครองแต่ละอาชีพมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางค่าสถิติที่ระดับ .01 ด้านความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับโรงเรียน คือ ให้มีการจัดประชุมสัมมนา กำหนดนโยบายและวางแผนงานวิชาการ การปฏิบัติและติดตามผลงานอย่างต่อเนื่องร่วมกันระหว่าง ผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน

แนวทางให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน จากการประชุมแบบมีส่วนร่วม ด้านการคิดวางแผนงานวิชาการกับโรงเรียน พบว่า โรงเรียนควรจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง แต่งตั้งคณะกรรมการรับนโยบายการวางแผนงาน ติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ จัดเวทีเสวนา สร้างความตระหนักโดยการประชาสัมพันธ์มากขึ้น ด้านการปฏิบัติงานวิชาการกับโรงเรียน พบว่า ควรจัดให้มีเครือข่ายพ่อแม่ ผู้ปกครอง ด้านการติดตามตรวจสอบและประเมินผลงานวิชาการ พบว่า ให้ประธานผู้ปกครองและรองประธานผู้ปกครองประจำห้องเรียนทุกห้องจัดประชุมร่วมกับคณะครู

กำหนดแนวทางในการติดตามการเรียนการสอนของกลุ่มนักเรียนในชั้นเรียนและสื่อสารประสานงานกันกับผู้ปกครองตามแนวดำเนินการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

ดร.ชนิ มหาชนิกะ (2547) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กน่ายุติเด่นระดับเขตปี 2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ระดับความรู้/ทัศนคติของผู้ปกครองเด็กเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กน่ายุติ (2) ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กน่ายุติ (3) ปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็ก (4) ปัจจัยภายในตัวบุคคลกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กและ (5) การสนับสนุนภาครัฐ/เอกชน/ผู้ปกครองและชุมชนกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็ก ดำเนินการศึกษาแบบเชิงพรรณนา

ประชากรที่ศึกษาคือผู้ปกครองเด็กที่นำบุตรหลานมาฝากดูแลในศูนย์เด็กเล็กน่าน้อยู่ดีในระดับเขต ปี 2547 จำนวน 25 แห่ง กลุ่มตัวอย่าง 340 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ไคสแควร์และ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า (1) ระดับความรู้ของผู้ปกครองเด็กอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 97.40 และทัศนคติของผู้ปกครองเด็กเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กน่าน้อยู่ อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 72.10 (2) ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 64.70 (3) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อาชีพและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (4) ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศูนย์เด็กเล็กน่าน้อยู่ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และทัศนคติของผู้ปกครองเด็กเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กน่าน้อยู่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (5) การสนับสนุนจากภาครัฐ/เอกชน/ผู้ปกครองและชุมชน กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ถาวร พวงมณี (2547) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานใน โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 431 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาเป็นฉบับสมบูรณ์ จำนวน 390 ฉบับ หรือร้อยละ 90.40 นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประเด็นต่อไปนี้จะมีคะแนนสูงสุดในแต่ละด้านคือ 1) การบริหารวิชาการร่วมเป็นเครือข่ายผู้ปกครองในการพัฒนาการเรียนการสอน 2) การบริหารงบประมาณร่วมกับคณะครูสอดส่องดูแลและรักษาทรัพย์สินของโรงเรียน 3) การบริหารงานบุคคล ประชุมกับโรงเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน 4) การบริหารทั่วไป เสนอแนวทางในการปรับปรุงพฤติกรรมนักเรียนส่วนปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประเด็นต่อไปนี้มีปัญหาการมีส่วนร่วมสูงสุดคือ 1) ผู้ปกครองเห็นว่าการจัดทำหลักสูตรเป็นเรื่องของโรงเรียน 2) ผู้ปกครองไม่มีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการเงินและงบประมาณ 3) ผู้ปกครองไม่เข้าใจเรื่อง ระเบียบวินัยทางราชการ 4) ผู้ปกครองไม่เข้ามารับฟังปัญหาและความต้องการของนักเรียนตามลำดับ

เทอดศักดิ์ จันเสวี (2549) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียนเขตเทศบาลตำบลจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในโรงเรียนเขตเทศบาลตำบลจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ในโรงเรียนเขตเทศบาลตำบลจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ประชากรในการศึกษา คือ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาล 1 - 2 ในโรงเรียนเขตเทศบาลตำบลจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งหมด 201 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้คือ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคำถามปลายเปิดจัดกลุ่มวิเคราะห์โดยพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า

1. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่บ้านอยู่ในระดับมาก และด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุนการเรียนรู้ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการจัดสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในระดับน้อย
2. ความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย พบว่า ผู้ปกครองต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในด้านการติดต่อสื่อสาร ผู้ปกครองต้องการมีส่วนร่วมในระดับมาก ส่วนความต้องการมีส่วนร่วมและสนับสนุนการเรียนรู้ ความต้องการมีส่วนร่วมในด้านการจัดสภาพแวดล้อม และความต้องการมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง
3. ปัญหาในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย พบว่า ปัญหาที่ผู้ปกครองพบ คือ ไม่มีเวลา และโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรม หรือมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนเท่าที่ควร ติดต่อสื่อสารกับครูโดยตรงได้ยาก และผู้ปกครองมีประสบการณ์ ความรู้โดยรวมทั้งฐานะทางบ้านยากจน

กรองกาญจน์ เชิญชัยวิชิตกุล (2550) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในกลุ่มสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในกลุ่มสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์ในภาพรวม เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

ในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในกลุ่มสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์ตามสภาพของผู้ปกครอง จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และลักษณะของอาชีพและเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในกลุ่มสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ โดยกลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มตัวอย่างง่ายจากผู้ปกครองปีการศึกษา 2549 จำนวน 220 คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .9% วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในกลุ่มสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับตามระดับความคิดเห็นจากมากไปน้อย คือ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการเลี้ยงดูลูก ด้านการเรียนของเด็กที่บ้าน ด้านความร่วมมือกับชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการเป็นอาสาสมัคร ผู้ปกครองเพศชายมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในกลุ่มสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์สูงกว่าผู้ปกครองเพศหญิง และแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรีมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในกลุ่มสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์สูงกว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ปกครองที่ลักษณะอาชีพมีรายได้ประจำมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในกลุ่มสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์สูงกว่าผู้ปกครองที่ลักษณะอาชีพมีรายได้ไม่แน่นอน และแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการสรุปปัญหาอุปสรรค พบว่า ผู้ปกครองไม่มีเวลาเพียงพอในการอบรมเลี้ยงดู ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและได้รับข่าวสารจากโรงเรียนน้อย และมีข้อเสนอแนะคือ ควรเพิ่มวิธีในการสื่อสารที่หลากหลายและส่งข่าวสารให้ผู้ปกครองรับทราบอย่างสม่ำเสมอ จัดให้มีการพบปะพูดคุยระหว่างผู้ปกครองกับครูประจำชั้น และควรมีการจัดกิจกรรมในวันเสาร์และวันอาทิตย์เพื่อให้ผู้ปกครองที่ทำงานประจำได้มีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น

พงศ์พันธ์ แก้วหาวงส์ (2550) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา อำเภอหนองสองห้อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาคันค้ำ อีสระครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา อำเภอหนองสองห้อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 3

(2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา อำเภอหนองสองห้อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 3 จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และ (3) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในสถานสถานศึกษา อำเภอหนองสองห้อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 3 จำแนกตามประเภทของโรงเรียนที่จัดการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ ผู้ปกครองนักเรียนในสถานสถานศึกษา อำเภอหนองสองห้อง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 3 จำนวน 372 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีค่าความเที่ยง .95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนและการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ

ผลการวิจัยพบว่า (1) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ภาพรวมและรายด้านจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษาและประเภทของโรงเรียนที่จัดการศึกษา การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (2) ผู้ปกครองเพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน ผู้ปกครองกลุ่มอายุ 30 - 35 ปี และกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .5 และ (3) ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และผู้ปกครองนักเรียนมัธยมศึกษามีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วลภา พรหมฤทธิ์ (2550) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษาในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช การวิจัยเชิงสำรวจนี้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การรับรู้ข่าวสารและทัศนคติเกี่ยวกับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของผู้ปกครองนักเรียน (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ของผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษา และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การได้รับข้อมูลข่าวสารและทัศนคติ กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนระดับประถมศึกษา อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราชประชากรคือ ผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในเขตอำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 19 โรงเรียน ใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 240 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามซึ่งมีความเที่ยงเท่ากับ .96 การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ไคสแควร์ และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า (1) การรับรู้ข่าวสาร และด้านทัศนคติโดยภาพรวมของผู้ปกครอง นักเรียนเกี่ยวกับ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง (2) ผู้ปกครองของนักเรียน ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับปานกลาง ทั้งโดยรวมและราย ด้าน (3) ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับการมีส่วนร่วมโดยรวมของ ผู้ปกครองของนักเรียน ส่วน เพศ อายุ อาชีพ และรายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมการ รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทางบวกกับ การมีส่วนร่วม ส่วนทัศนคติต่อโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์ทางลบกับการมี ส่วนร่วมโดยรวมของผู้ปกครอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จิรนนท์ ฮังกาลี (2551) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัด การศึกษาและคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนศิริราชกูรวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสกลนคร เขต 1 การศึกษาครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับการมี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนและคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนศิริราชกูร วิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1 โดยจำแนกตาม เพศ อายุ อาชีพ วุฒิการศึกษา และหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของ โรงเรียนศิริราชกูรวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ใน การวิจัยประกอบด้วย ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนศิริราชกูรวิทยาคาร จำนวน 248 คน เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับระดับการมี ส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาและคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนศิริราชกูร วิทยาคาร ตามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีเพศ อายุ อาชีพและวุฒิการศึกษา สถิติที่ใช้ใน การวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่า t - test ชนิด Independent Samples และ ค่า F - test ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนศิริราชกูรวิทยาคาร โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก
2. คุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียนศิริราชกูรวิทยาคาร ตามความคิดเห็นของ ผู้ปกครองโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก
3. ผู้ปกครองนักเรียนที่มี เพศ อายุ และวุฒิการศึกษา แตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนศิริราชกูรวิทยาคาร ไม่แตกต่างกัน แต่ผู้ปกครองนักเรียนที่มีอาชีพ แตกต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
4. ผู้ปกครองนักเรียนที่มี เพศ อายุ และวุฒิการศึกษา แตกต่างกัน มีความคิดเห็น

เกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนศิริราชกูรวิทยาการ ไม่แตกต่างกัน แต่ผู้ปกครองนักเรียนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5. ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาและคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนศิริราชกูรวิทยาการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปใช้ต่อไป

โสภา มัดลิ่ง (2551) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนชุมชนเอื้ออารีย์ สังกัดกรุงเทพมหานคร การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนชุมชนเอื้ออารีย์ สังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนชุมชนเอื้ออารีย์ สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 70 คน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 20 - 25 ปี วุฒิการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ไม่เกินมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า) มีรายได้ต่อเดือน 5,001 - 10,000 บาท ประกอบอาชีพ รับจ้างและมีความสัมพันธ์กับเด็กนักเรียน เป็นญาติจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและลำดับความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) พัฒนาการด้านร่างกาย พบว่าเด็กรู้จักดูแลรักษาความสะอาดร่างกาย เช่น การล้างมือ ล้างปาก และการเล่นกับผู้อื่นอย่างปลอดภัย 2) พัฒนาการด้านอารมณ์ พบว่าการชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ดี สอนให้เด็กรู้จักควบคุมตนเองด้วยการอธิบายเหตุผล และยกตัวอย่างให้เด็กเข้าใจ 3) พัฒนาการด้านสติปัญญา พบว่า เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เด็กมีโอกาสสนทนาได้ตอบแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และส่งเสริมให้เด็กแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยผู้ปกครองให้คำแนะนำ 4) พัฒนาการด้านสังคม พบว่า เด็กมีความเคารพอ่อนน้อม ต่อผู้อาวุโส เด็กรู้จักคำว่า “สวัสดี ขอบคุณ ขอโทษ” ได้เหมาะสมตามโอกาส อยู่ในระดับมากที่สุด

กิตติ กรทอง (2552) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ 2) เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินการจัดการศึกษา 3) ศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะของผู้ปกครองในการดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อน

ประถมศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 335 คน จาก 20 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วย โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ใน ระดับน้อยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไป 2) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองตามสถานภาพทางเพศ พบว่าไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้ปกครองที่มี วุฒิการศึกษาต่างกัน และอาชีพต่างกัน พบว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาแตกต่างกัน 3) ปัญหาพบว่า ผู้ปกครองไม่ค่อยมีเวลาต้องทำงาน ด้านการเงิน ไม่ได้รับเอกสาร กิจกรรมมาก คิดว่าไม่จำเป็น ป่วย ติดธุระ ส่วนข้อเสนอแนะคือให้จัดหาอาสาสมัครช่วยเหลือศูนย์ ฯ ให้สมาคมผู้ปกครองและครูช่วยประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ กับ ผู้ปกครอง กำหนดวันปฐมนิเทศไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ผู้ปกครองได้เตรียมตัว จัดกิจกรรมให้น้อยลงเพื่อลดค่าใช้จ่าย โดยทำแผ่นพับหรือเอกสารทุก ๆ 1 เดือน เพื่อให้ผู้ปกครองได้รับข่าวสาร จัดทำข้อมูลที่คิดว่ามีความจำเป็นสำหรับ ผู้ปกครองไว้ในศูนย์ฯ เพื่อให้เห็นความสำคัญของเด็ก

ประพันธ์ เดชสวรรค์ (2552) ศึกษาเรื่อง การศึกษาอิสระเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนในการบริหารงาน โรงเรียนบ้านสถาน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนโรงเรียนบ้านสถาน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยาและเพื่อศึกษาความพึงพอใจผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของโรงเรียนบ้านสถาน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ รวมทั้งหมด 132 คน คัดเลือกโดยวิธีเจาะจงตัวแทนจากกลุ่มประชากรทั้ง 6 ประเภท คือ ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำศาสนาผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและศิษย์เก่า ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาและมีการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสอบถาม ด้วยวิธีทางสถิติพรรณนาโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของตาราง ประกอบคำบรรยาย การพรรณนาเชิงวิเคราะห์และเขียนสรุปเป็นแบบบรรยาย

ผลการศึกษาพบว่าสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนโรงเรียนบ้านสถาน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา พบว่า เป็นเพศหญิงมากที่สุด มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี และมีอาชีพเกษตรกรกรรม นอกจากนี้ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนด้านเป็นผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนใน

การบริหารงานโรงเรียน 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณและด้านบริหารงานทั่วไป พบว่า

1. สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนในการบริหารงานโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีด้านวิชาการมีส่วนร่วมเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารงานทั่วไปและอันดับสาม ได้แก่ ด้านบุคลากร
2. สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนในการบริหารงานโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีด้านวิชาการมีปัญหาอันดับหนึ่ง รองลงมา ได้แก่ ด้านบุคลากรและอันดับสาม ได้แก่ ด้านการบริหารงานทั่วไป
3. ความพึงพอใจของผู้ปกครองและชุมชนในการบริหารงานโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีด้านวิชาการมีความพึงพอใจอันดับหนึ่ง รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหารงานทั่วไป และอันดับสาม ได้แก่ ด้านงบประมาณ

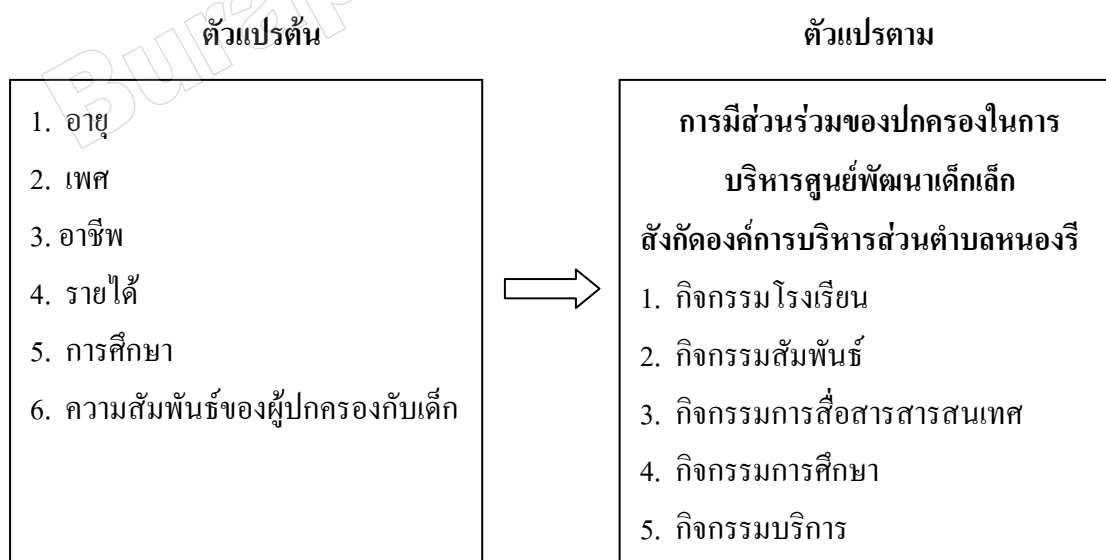
ข้อมูลศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี แต่เดิมเป็นของสำนักงานเขตการศึกษาชั้นพื้นฐาน และได้โอนย้ายเข้ามาสู่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองรีและได้ทำการสอนโดยใช้สถานที่อยู่ภายในโรงเรียนทั้ง 3 ศูนย์ คือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนวัดหนองรี ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านหัวโกรก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านช่องมะเฟือง จนกระทั่งปีการศึกษา 2548 ได้มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรีขึ้น เพื่อที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองรีจะได้มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นขององค์การบริหารส่วนตำบลเอง โดยไม่ต้องใช้สถานที่ของโรงเรียนชุมชนวัดหนองรี และได้เริ่มก่อสร้างขึ้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2548 ซึ่งตั้งอยู่เลขที่ 88/3 ม.8 มีเนื้อที่ 2 ไร่ 5 ตารางวา เป็นอาคารเรียน คสล. ชั้นเดียว กว้าง 35 เมตร ยาว 45 เมตร เนื้อที่อาคาร 1075 ตารางเมตร มีห้องเรียน จำนวน 4 ห้อง ห้องเรียน ห้องกิจกรรม 1 ห้องเรียน ห้องพัสดุ 1 ห้อง ห้องครัว 1 ห้อง ห้องน้ำชาย 5 ห้อง ห้องน้ำหญิง 4 ห้องและเปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2550 ส่วนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านช่องมะเฟือง และศูนย์เด็กเล็กบ้านหัวโกรก ปัจจุบันยังคงใช้สถานที่ขอโรงเรียน همینเดิมเพื่อจะได้มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กครอบคลุมทั่วทั้งตำบลหนองรี ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองรีมีครูจำนวน 5 คน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหัวโกรก มีครูจำนวน 4 คน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านช่องมะเฟือง มีครู 2 คนและมีเด็กรวมทั้ง 3 ศูนย์จำนวน 180 คน ซึ่งทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรีได้ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี โดยมีกิจกรรมดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เช่น กิจกรรมวันไหว้ครู วันแม่ วันแห่เทียนเข้าพรรษา วันพ่อ วันเด็ก
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสัมพันธ์ เช่น การปฐมนิเทศผู้ปกครอง การเยี่ยมบ้านช่วงปิดภาคเรียน
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสื่อสารสารสนเทศ เช่น มีสารสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง และครู หนังสือแจ้งวันหยุดเรียนและวันสำคัญต่าง ๆ เกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษา เช่น ให้ผู้ปกครองเข้ามาร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในเทศกาลวันลอยกระทง
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมบริการ เช่น มีสนามเด็กเล่นให้เด็กเล่นร่วมกันในชุมชน และให้ผู้ปกครองนำเสื้อผ้าที่ไม่ใช้แล้ว และของเล่นมาบริจาคไว้ให้เด็กเล่นที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
6. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการตัดสินใจ เช่น ได้ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดซื้อสื่อการเรียนการสอน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการที่ทบทวนและศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นในการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี โดยนำมาจากแนวคิดของ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 34 - 36) โดยมีกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย